

(સમય : સવારે ૯ થી ૧૨)

રવિવાર, ૫ માર્ચ ૨૦૧૭

નોંધ :- (૧) આપેલ આવૃત્તિ પ્રમાણેના પુસ્તકના જવાબ જ માન્ય રાખવા. તે સિવાયની આવૃત્તિના જવાબ માન્ય ન રાખવા.

(૨) જમણી બાજુએ આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના ગુણાંક દર્શાવે છે.

(૩) જમણી બાજુએ પ્રશ્નની બાજુમાં કૌંસમાં આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના જવાબના પાઠ/પાના નંબર દર્શાવે છે.

અગત્યની સૂચના

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧) પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '૦' (આંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં (✓) કે ખોટાં (X) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ - પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાં જ કરવી.

વિશેષ નોંધ

આપ જ્યારે પેપર તપાસો ત્યારે જ્યારે લાંબા જવાબોમાં દા. ત. ટૂંકનોંધ, પાંચ મુદ્દાના વાક્યો, કારણો વગેરે પ્રશ્નોમાં આપ જ્યારે ફાળવેલા ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં હોવ ત્યારે પરીક્ષાર્થીએ કયો મુદ્દો નથી લખ્યો જેના તમે ગુણ કાપ્યા છે. તેની તમે ટૂંકમાં ડાબી બાજુ ઉપર નોંધ લખો. દા.ત. માર્ચ-૨૦૧૭માં પ્રવેશ-૧ માં 'જોબનપગીનું પરિવર્તન' ટૂંકનોંધ પૂછાઈ હતી. જેમાં જોબનપગી પ્રાર્થના કરતાં પોતાના દોષનું વર્ણન કરતાં કહે છે. 'પ્રભુ ! હું કુળહીન, કુટિલ, કુપાત્ર, બુદ્ધિહીન છું. મેં આપને ન ઓળખ્યા. દીનબંધુ ! દયા કરો. મારું મહાપાપ મટાડો.' આ મુદ્દો પરીક્ષાર્થીએ નથી લખ્યો તો બાજુમાં તમે લખી શકો કે 'પોતાના દોષ કહે છે.' આટલું જ લખવાનું છે અને તમે ગુણ ઓછા આપી શકો છો એટલે કે ફાળવેલ ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં પહેલાં બાજુમાં કયો મુદ્દો નથી તેની ટૂંકમાં નોંધ લખવી જરૂરી છે.

(વિભાગ - ૧ : શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ ઉપાસના, પંદરમી આવૃત્તિ - ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૫)

પ્ર.૧ નીચે આપેલામાંથી કોઈ પણ બે વિષયના સંદર્ભમાં શાસ્ત્રનાં ત્રણ પ્રમાણો આપો. (કુલ ગુણ : ૬)

નોંધ :- દરેક પ્રમાણ દીઠ ૧ ગુણ. સંદર્ભ શાસ્ત્રનું નામ અને ક્રમાંક લખવો ફરજિયાત છે. પ્રમાણમાં ક્યારેક સંસ્કૃત શ્લોક અને ભાષાંતર હોય છે. પરીક્ષાર્થીએ કોઈ પણ એક લખ્યું હોય તો પણ સાચું આપવું.

૧. પ્રગટપણું એક જ દ્વારા (૫/૭૮-૮૨) પ્રમાણ - ૧ : “ભગવાન ઘણાક થાય ત્યારે તો જગતની સ્થિતિ તે એક જાતની જ ન રહે. કેમ જે, એક ભગવાન કહેશે, હું જગતની ઉત્પત્તિ કરીશ ને બીજો કહેશે, હું જગતનો પ્રલય કરીશ. અને વળી એક ભગવાન કહેશે હું વરસાદ કરીશ ને બીજો કહેશે, હું નહિ કરું ને એક કહેશે, હું માણસના ધર્મ પશુમાં કરીશ ને બીજો કહેશે હું પશુના ધર્મ માણસમાં કરીશ. એવી રીતે સ્થિતિ ન રહે અને આ તો જુવોને, જગતમાં કેવી રીતે બરાબર અદલ પ્રમાણે સર્વત્ર ક્રિયાની પ્રવૃત્તિ થાય છે પણ તલભાર પણ ફેર પડતો નથી. માટે સર્વ ક્રિયાના પ્રવર્તવાનારો અને સર્વના સ્વામી એક જ ભગવાન છે.” (વચ.ગ.અં.૭૮)

પ્રમાણ - ૨ : ‘બીજા ગુણવાન તો ઘણા મળશે, પણ નહિ મળે હરિના મળેલ; નિષ્કુલાનંદ એવા સંત સંબંધે, અનંતનાં પાપ બળેલ.’ (નિ.કા. સારસિદ્ધિ : ૭૮/૧૦)

પ્રમાણ - ૩ : “જે સમયમાં જેને હાથ કલ્યાણ કરવાનું ભગવાને સોંપ્યું હોય તેનાથી કલ્યાણ થાય, જેમ પરીક્ષિતને શાપ થયો ત્યારે વ્યાસજી આદિ ઘણા મોટા હતા પણ શુકજી આવ્યા ત્યારે કલ્યાણ થયું.” (સ્વા.વા. ૪/૪૮)

પ્રમાણ - ૪ : જેવે રૂપે કરીને ભગવાનનું દર્શન પોતાને થયું છે ને તે સંગાથે જેને પતિવ્રતા જેવી દ્રઢ પ્રીતિ બંધાણી છે તેને મોટા મોટા જે બીજા મુક્ત સાધુ તે સંગાથે પણ પ્રીતિ થાય જ નહિ. (વચ.ગ.અં.૧૬)

૨. ભગવાનમાં મનુષ્યભાવ પરંતુ તો ખોટ. (૩/૨૩-૨૬) પ્રમાણ - ૧ : તે ભગવાનને વિષે જે અલ્પમતિવાળા છે તે જેવા જેવા દોષ કલ્પે છે તે ભગવાનને વિષે તો એકે દોષ નથી પણ કલ્પનારાની બુદ્ધિમાંથી એ દોષ કોઈ કાળે ટળવાના નહિ. તેમાં જે ભગવાનને કામી સમજે છે તે પોતે અત્યંત કામી થઈ જાય છે, અને જે ભગવાનને ક્રોધી સમજે છે તે પોતે અત્યંત ક્રોધી થઈ જાય છે, ને જે ભગવાનને લોભી સમજે છે તે પોતે અત્યંત લોભી થઈ જાય છે, ને જે ભગવાનને ઈર્ષ્યાવાન સમજે છે તે પોતે અત્યંત ઈર્ષ્યાવાન થઈ જાય છે. એ આદિક જે જે દોષ ભગવાનને વિષે કલ્પે છે, તે તો જેમ સૂર્ય સામી ધૂળની ફાંટ ભરીને નાંખીએ તે પોતાની આંખમાં પડે છે, તેમ ભગવાનને વિષે જે જાતનો દોષ કલ્પે છે તે દોષ પોતાને દુઃખ દે છે. (વચ. ગ. પ્ર. ૨૪)

પ્રમાણ - ૨ : માટે જે મૂઢ છે તે ભગવાનના એવા પરમ ભાવને જાણ્યા વિના ભગવાનને વિષે પોતાના જેવા મનુષ્યના ભાવ પરંતુ છે, તે મનુષ્યભાવ તે શું ? તો કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર, આશા, તૃષ્ણા ઇત્યાદિક અંતઃકરણના ભાવ છે તથા હાડ, ચામ, મળ, મૂત્રાદિક તથા જન્મ, મરણ, બાળ, યૌવન, વૃદ્ધ એ સર્વે દેહના ભાવ છે ઇત્યાદિક જે મનુષ્યભાવ તે સર્વે ભાવને ભગવાનને વિષે પરંતુ છે. માટે એવા ભાવનો પરંતુનારો જે હોય તેને ભગવાનના નિશ્ચય જેવું જણાય છે, તો પણ તેનો નિશ્ચય

કાયો છે. અને એ જરૂર સત્સંગમાંથી પડશે.... જ્યારે ભગવાનને વિષે એવો દિવ્યભાવ ન સમજે ત્યારે એને વાતે વાતે ધોખો થાય ને ગુણ - અવગુણ લીધા કરે જે, ‘(ભગવાન) આનીકોરનો પક્ષ રાખે છે ને અમારો પક્ષ રાખતા નથી તથા આને વધુ બોલાવે છે ને અમને નથી બોલાવતા અને આને ઉપર વધુ હેત છે ને અમારી ઉપર નથી’ - એવી રીતે ગુણ અવગુણ પરઠ્યા કરે છે, તેણે કરીને એનું અંતર દિવસે દિવસે પાછું પડીને અંતે તે વિમુખ થાય છે. (વચ. લો. ૧૮)

પ્રમાણ - ૩ : ભક્તને જો ક્યારેક અસત્ દેશ, અસત્ કાળ, અસત્ સંગ ને અસત્ શાસ્ત્રાદિકને યોગે કરીને અથવા દેહાભિમાને કરીને ભગવાનના ચરિત્રને વિષે સંદેહ થાય ને ભગવાનનો અભાવ આવે તો એ જીવ પૂર્ણમાસીના ચંદ્રમા જેવો હતો, પણ પાછો અમાવાસ્યાના ચંદ્ર જેવો થઈ જાય છે. માટે પોતામાં જે કાંઈક થોડી ઘણી ખોટ્ય હોય તે એ જીવને ઝાઝી નડતી નથી; પણ પરમેશ્વરના ચરિત્રમાં કોઈ રીતે સંદેહ થાય અથવા પરમેશ્વરનો કોઈ રીતે અભાવ આવે ત્યારે એ જીવ કલ્યાણના માર્ગમાંથી તત્કાળ પડી જાય છે. જેમ વૃક્ષનાં મૂળ કપાણાં ત્યારે તે વૃક્ષ એની મેળે જ સુકાઈ જાય, તેમ જેને ભગવાનને વિષે દોષબુદ્ધિ થઈ એ જીવ કોઈ રીતે વિમુખ થયા વિના રહે નહિ. (વચ. વર. ૧૨)

પ્રમાણ - ૪ : ‘એવા જે પરમેશ્વર તેનાં ચરિત્રને વિષે ને તે ભગવાનની સમજણ તેને વિષે જે દોષ દેખે છે તેને વિમુખ ને અધર્મી જાણવો અને સર્વે મૂર્ખનો રાજા જાણવો. (વચ. ગ.મ. ૫૩)

પ્રમાણ - ૫ : ભગવાનની યોગકળામાં બ્રહ્માદિક જેવાને કુતર્ક થાય તો એ ભગવાનની માયાના બળના પારને ન પામ્યા કહેવાય. (વચ. લોયા - ૪)

પ્રમાણ - ૬ : ભગવાનમાં મનુષ્યભાવ રહી જાય તો કલ્યાણ ન થાય. (સ્વા. વા. ૫-૧૧૫)

પ્રમાણ - ૭ : ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત તેની તો અલૌકિક સમજણ હોય, તેને દેહાભિમાની જીવ ક્યાંથી સમજી શકે ? માટે પોતાની મૂર્ખાઈએ કરીને ભગવાન ને ભગવાનના જે ભક્ત તેનો અવગુણ લઈને વિમુખ થઈ જાય છે. (વચ. ગ.મ. ૫૩)

પ્રમાણ - ૮ : એકાંતિક ભક્ત છે તેને દેહે કરીને મરવું એ મરણ નથી, એને તો એકાંતિક ધર્મમાંથી પડી જવાય એ જ મરણ છે. તે જ્યારે ભગવાન કે ભગવાનના સંત તેનો હૃદયમાં અભાવ આવ્યો ત્યારે એ ભક્ત એકાંતિકના ધર્મમાંથી પડ્યો જાણવો... પંચમહાપાપ થકી પણ ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો અવગુણ લેવો એ મોટું પાપ છે. (વચ. ગ.મ. ૪૬)

પ્રમાણ - ૯ : માટે ભગવાનને વિષે તો મનુષ્યભાવ ન જ પરઠવો અને ભગવાનના ભક્તને વિષે પણ મનુષ્યભાવ ન પરઠવો... માટે આ અમારી વાત છે તે સર્વે હરિભક્તને યાદ રાખીને પરસ્પર કરવી અને જ્યારે કોઈને અણસમજણે કરીને ધોખો થાય ત્યારે તેને આ વાત કરીને ચેતાવી દેવો. અને આ જે અમારી વાર્તા છે તેને નિત્ય પ્રત્યે દિવસમાં એકવાર કરવી, એમ અમારી આજ્ઞા છે. તેને ભૂલશો મા, જરૂર ભૂલશો મા. (વચ. લો. ૧૮)

પ્રમાણ - ૧૦ : ભગવાન તો મનુષ્યદેહ ધારણ કરે છે તો પણ કેવલ્યરૂપે જ છે અને તે ભગવાન જે જગ્યામાં વિરાજતા હોય તે જગ્યા પણ નિર્ગુણ છે ને ભગવાનનાં વસ્ત્ર, અલંકાર તથા વાહન તથા પરિચર્યાના કરનારા સેવક તથા ખાન-પાનાદિક જે જે પદાર્થ ભગવાનના સંબંધને પામે છે તે સર્વે નિર્ગુણ છે. (વચ. ગ.મ. ૧૩)

પ્રમાણ - ૧૧ : અક્ષરધામમાં વિરાજમાન ભગવાનનું સ્વરૂપ જેમ દિવ્ય છે, એમ પૃથ્વી ઉપર પ્રાદુર્ભાવ થઈ નરાકાર ધારી રહેલા ભગવાનનું સ્વરૂપ પણ નિત્ય દિવ્ય છે. તેમનો લોક પણ દિવ્ય છે. તેમના બધા ભોગો દિવ્ય છે. ભોગયોગ્ય વસ્તુઓ પણ દિવ્ય છે. વળી, તેમના પાર્ષદો દિવ્ય છે, તેમની શક્તિઓ પણ દિવ્ય છે. તેમના સર્વે ભક્તો દિવ્ય છે. તેમની ક્રિયાઓ દિવ્ય જ છે. (સત્સંગિજીવન : ૩-૨૯-૧૪૩)

૩. **મોક્ષમાર્ગમાં અક્ષરબ્રહ્મની આવશ્યકતા : પરબ્રહ્મને તત્ત્વે સહિત ઓળખવા માટે (૬/૯૯-૧૦૧)**

જ. **પ્રમાણ- ૧ :** એ જ પ્રત્યક્ષ ભગવાનને મૂઢ જીવ છે તે માયિક દૃષ્ટિએ કરીને જુએ છે, કારણકે દસ ઈન્દ્રિયો તે તો રજોગુણની છે અને ચાર અંતઃકરણ તે તો સત્ત્વગુણનાં છે માટે એ સર્વે ઈન્દ્રિયો ને અંતઃકરણ તે તો માયિક છે ને ભગવાન તો માયાથી પર છે તેનો માયિક અંતઃકરણ કરીને કેમ નિશ્ચય થાય ? (વચ. ગ.પ્ર.૫૧)

પ્રમાણ- ૨ : જ્યારે ભગવાનના એકાંતિક સાધુના વચનને વિષે વિશ્વાસ લાવીને નિષ્કપટભાવે કરીને ભગવાનના ચરણકમળને ભજે છે ત્યારે એની માયિક દૃષ્ટિ મટે છે. તે પછી એની એ જે ભગવાનની મૂર્તિ તેને પરમ ચૈતન્ય સત્ ચિત્ આનંદમય જાણે છે. (વચ. પં. ૭)

પ્રમાણ- ૩ : વળી જે જીવ સંતનો સમાગમ કરીને એ પુરુષોત્તમ ભગવાનનો આવો મહિમા સમજે છે ત્યારે એનાં ઈન્દ્રિયો - અંતઃકરણ સર્વે પુરુષોત્તમરૂપ થઈ જાય છે. ત્યારે તેમણે કરીને એ ભગવાનનો નિશ્ચય થાય છે. (વચ. ગ.પ્ર.૫૧)

પ્રમાણ- ૪ : આવી ભગવત્સ્વરૂપ સંબંધી જે વાર્તા તે તો શાસ્ત્રમાંથી પણ પોતાની મેળે સમજાય નહિ .. જ્યારે સત્પુરુષ પ્રગટ થાય છે ત્યારે તેમના મુખ થકી જ વાત સમજ્યામાં આવે છે, પણ પોતાના બુદ્ધિબળે કરીને સદ્ગ્રંથોમાંથી પણ સમજાતી નથી. (વચ. ગ.મ. ૧૩)

પ્રમાણ- ૫ : મનુષ્ય દેહધારી પરબ્રહ્મમાં સમ્યક્પણે દિવ્યભાવ દેખવો તે જ્ઞાનની સ્થિતિ છે. જ્ઞાન કેવું છે ? તો પ્રકૃતિપુરુષથી પર છે. (ગ.પ્ર.૨૪)

પ્રમાણ- ૬ : જેમ પૃથ્વી થકી જળ મોટું છે અને તે પૃથ્વીનું કારણ છે અને તે થકી સૂક્ષ્મ પણ છે અને જળ થકી તેજ મોટું છે અને તેજ થકી વાયુ મોટો છે અને વાયુ થકી આકાશ મોટો છે. એવી રીતે અહંકાર, મહત્ત્વ, પ્રધાનપુરુષ, પ્રકૃતિપુરુષ અને અક્ષર એ

સર્વે એકબીજાથી મોટાં છે અને એકબીજાથી સૂક્ષ્મ છે ને કારણ છે ... એ સર્વેનું કારણ અક્ષરબ્રહ્મ છે. અને તે અક્ષર તો પુરુષોત્તમ ભગવાનનું ધામ છે. (વચ. ગ.પ્ર. ૬૩)

પ્રમાણ- ૭ : પુરુષોત્તમ ભગવાન જે તે સર્વમાં કારણપણે, અંતર્યામીરૂપે પ્રવેશ કરીને રહ્યા છે, પણ જેવા અક્ષરમાં છે તેવી રીતે પુરુષપ્રકૃતિમાં નથી. (વચ. ગ.પ્ર.૪૧)

પ્રમાણ- ૮ : અક્ષરબ્રહ્મ તો જેમ સૂર્યનું મંડળ છે તેમ છે, તે સૂર્ય જ્યારે માથે આવે ત્યારે સૂર્યને યોગે કરીને દશે દિશાઓ કલ્પાય છે તેમ અક્ષરધામ છે. (વચ. ગ.મ.૪૨)

પ્રમાણ- ૯ : બ્રહ્મવિદાપ્રોતિ પરમ્ અર્થાત્ બ્રહ્મને જાણે છે તે પરબ્રહ્મને પામે છે. (તેત્તિરીયોપનિષદ : ૨-૧)

પ્ર.૨ પ્રમાણ, સિદ્ધાંત કે કડી પરથી વિષયનું શીર્ષક આપો. (કુલ ગુણ : ૫)

૧. તમે અમને કેવા ઓળખાવ્યા ? (૪/૪૫,૪૮)
- જ. શ્રીજીમહારાજે પ્રસંગોપાત્ત સમજાવેલું પોતાનું સર્વોપરીપણું
૨. આ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી શ્રીજીમહારાજના અક્ષરધામનો અવતાર છે. (૬/૧૨૬)
- જ. સદ્. ગોપાળાનંદ સ્વામીએ કહેલા ‘સ્વામી અક્ષર છે’ તે વિષેના પ્રસંગો
૩. જેવા એ સંત કહીએ શિરોમણિ, એવા હરિ સૌ શિરમોડ (૬/૧૩૧-૧૩૨)
- જ. અન્ય પરમહંસોએ કહેલા ‘સ્વામી’ નો અસાધારણ મહિમા
૪. અક્ષર તે આવો છે ને આવું એ અક્ષરસંબંધી સુખ છે. (૬/૧૦૭-૧૦૮)
- જ. અક્ષરબ્રહ્મ : એક અને અદ્વિતીય
૫. વાંચી કાગળ કોઈ કંથનો, જેમ નાર અપાર રાજી થઈ, (૫/૭૪-૭૫)
- જ. પ્રગટને ઓળખ્યા વગર કસર

પ્ર.૩ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓) નિશાની કરો. (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ ખરાની નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. ૧, ૪ (૩/૧૧,૧૨)
૨. ૩, ૪ (૧/૨)

પ્ર.૪ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ એક વર્ણવી સિદ્ધાંત લખો. (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ : પ્રસંગના ૩ ગુણ ને સિદ્ધાંતનો ૧ ગુણ

૧. શ્રીજીમહારાજને શરીરે બહુ ભાર લાગ્યો અને પરસેવો થયો. (૬/૧૧૬-૧૧૭)
વડતાલમાં જ્યારે સાધુઓ માંદા પડ્યા ત્યારે તેમની ગોદડીઓ ગોમતીમાં ધોઈને ગુણાતીતાનંદ સ્વામી આવતા હતા, મહારાજ વાસણ સુથારને ત્યાંથી જમીને આવતા હતા. મહારાજ અને સ્વામી હનુમાનવાળા દરવાજે ભેગા થયા અને સ્વામીએ વૃત્તિથી મહારાજની મૂર્તિને પકડી લીધી. ખભા પરની અઢાર ગોદડીઓના ભારથી સ્વામી પરસેવે રેબઝેબ થઈ ગયા. સાથે મહારાજને પણ પરસેવો થવા લાગ્યો. થોડીક ક્ષણ પછી મહારાજે સ્વામીની રજા માંગી : ‘સાધુરામ, ચાલશું હવે ?’ ત્યારે સ્વામીએ કહ્યું : ‘મહારાજ ! પધારો.’ સભામાં આવી મહારાજે કહ્યું : ‘અમારે શરીરે બહુ ભાર લાગ્યો છે એટલે પરસેવો થાય છે.’ તેથી ભગુજી તથા બાપુ રતનજી મહારાજને પંખો નાખવા લાગ્યા. ત્યારે મહારાજે કહ્યું : ‘ઓલ્યા સાધુના ખભા ઉપરથી ગોદડીઓ ઉતારી લો તો અમારો ભાર હળવો થશે.’ તેથી ભગુજીએ બધી ગોદડીઓ સ્વામીના ખભા ઉપરથી લઈ લીધી. પછી મુક્તાનંદ સ્વામી, બ્રહ્માનંદ સ્વામી વગેરે સંતોને બોલાવીને મહારાજે કહ્યું : ‘સાણસામાં જેમ સાપ પકડે, તેમ અમારી મૂર્તિને ત્રણેય અવસ્થામાં આ સાધુએ ઝાલી રાખી છે. (અર્થાત્ અમારી મૂર્તિને અખંડ દેખે છે) એ અમારે રહેવાનું સાક્ષાત્ અક્ષરધામ છે. સર્વ થકી શ્રેષ્ઠ છે અને મોટા મોટાઓને પણ સમાગમ કરવા યોગ્ય છે. સિદ્ધાંત : અક્ષર બ્રહ્મને પરબ્રહ્મ સાથે એકાત્મભાવ છે તેને કારણે ત્રણેય અવસ્થામાં અક્ષર બ્રહ્મ પરબ્રહ્મથી અણુમાત્ર પણ છેટા રહી શકતા નથી.
૨. સ્વરૂપાનંદ સ્વામીએ જીવોને નરક યાતનામાંથી મુક્તિ આપાવી. (૪/૪૬-૪૭) લોજ-માંગરોળમાં રામાનંદ સ્વામીના અંતર્ધાન પછી શ્રીજીમહારાજે અપાર ઐશ્વર્ય બતાવ્યું અને સમાધિ પ્રકરણ ચલાવ્યું. મહારાજ ગાદી પર પધાર્યા પછી એક વખત કાલવાણી ગામમાં ભીમભાઈ નામના ભક્તે શ્રીજીમહારાજને વિનંતી કરી કહ્યું કે ‘જ્યારે નવો રાજા ગાદીએ બેસે ત્યારે બંદીવાનોને છોડી મૂકે છે. તો આપ તો સર્વ અવતારના અવતારી છો. આપ ગાદી પર બિરાજ્યા એ નિમિત્તે નરકનાં કુંડમાં અપાર યાતના ભોગવી રહેલા જીવોની મુક્તિ કરો.’ શ્રીજીમહારાજે તેમની પ્રાર્થના સાંભળી પોતાના મુક્ત સ્વરૂપાનંદ સ્વામીને સમાધિમાં યમપુરીમાં મોકલ્યા. ત્યાં યમયાતના ભોગવતા જીવોનો કકળાટ સાંભળી તેમને દયા આવી અને તેમણે એ જીવો પાસે ‘સ્વામિનારાયણ’ નામનાં મંત્રની ધૂન કરાવી. એ મંત્રના પ્રતાપે સૌ જીવોને નરક યાતનામાંથી મુક્ત કરી, ચતુર્ભુજ સ્વરૂપ ધારણ કરાવી, ભૂમાપુરુષના લોકમાં મોકલી આપ્યા. આવું અપાર ઐશ્વર્ય પોતાના પરમહંસો દ્વારા, મુક્તો દ્વારા બતાવ્યું. આ પરથી સદ્ગુરુ મુક્તાનંદ સ્વામીએ કીર્તન બનાવ્યું છે. ‘પોતે પરબ્રહ્મ રે, સ્વામી સહજાનંદ, નારાયણ પ્રબળ પ્રતાપ છે. સ્વામિનારાયણ મુખે ઉચ્ચરે, તેને જન્મમરણ જમનો ભય જાય, સરવે નરકના કુંડ ખાલી થયા, ભૂખ્યા જમગણ રે કર ઘસી પસ્તાય.’ સહજાનંદ સ્વામી રે, ન

પ્રગટત આ સમે રે, પ્રાણી કોઈ પામત નહિ ભવપાર...’ સદ્. નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ પણ લખ્યું છે : ‘જીવ સંયમનીએ (યમપુરીમાં) શીદ જાય રે, પ્રગટ પ્રભુ છે પૃથ્વી માંય રે..’ બેસે રાજા ગાદી પર કોય રે, છોડે બંધિવાનના બંધ સોય રે; તેમ બંધથી છોડ્યા બહુ જન રે, પોતે પ્રગટ શ્રી ભગવન રે; મહામોટો પ્રતાપ પ્રગટાવી રે, રીત નૌતમ ન્યારી ચલાવી રે, જેને ઉપર નહીં બીજો કોય રે, તે તો જેમ કરે તેમ હોય રે; સૌના નાથ નિયંતા સ્વામી રે, સૌ ધામતણા પણ ધામી રે; તે તો અઢળક આજ ઢળિયા રે, થયા સુખી જન જેને મળિયા રે; સિદ્ધાંત :- શ્રીજીમહારાજના પરમહંસની પણ સામર્થ્ય છે તે નરકયાતનામાંથી જીવોને છોડાવી શકે તો પછી શ્રીજીમહારાજની સામર્થ્ય તો અપાર જ ગણાય. પાર પામી શકાય જ નહિ. જો કે પરહંસની સામર્થ્ય પણ શ્રીજીમહારાજ થકી જ હતી. પુરુષોત્તમ નારાયણની પ્રકૃતિ દયાવાન છે. તેઓ જીવોના ગુના સામે જોતા જ નથી.

૩. કેશવજીવનદાસને અક્ષરની નિષ્ઠા (૬/૧૨૧-૧૨૨) હિન્દુસ્તાની સાધુ કેશવજીવનદાસજીને ગોપાળાનંદ સ્વામીએ ‘ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અક્ષરનો અવતાર છે’ એવી ઓળખાણ કરાવી. તેમને સ્વામીશ્રીનો સમાગમ કરવા જૂનાગઢ મોકલ્યા. ત્યાં અક્ષર વિષે જુદી જુદી વાત સાંભળી ને તેમને મૂંઝવણ થઈ તેથી એક દિવસ તેમણે ગુણાતીતાનંદ સ્વામીને પૂછ્યું : “સ્વામી! મને તો ગોપાળાનંદ સ્વામીએ આપ અક્ષર છો એમ સમજાવ્યું છે. વળી, અહીં આ પ્રાગજી ભક્ત, જાગાભક્ત પણ આપને અક્ષર કહે છે. તો કોઈ બ્રહ્મમુનિને અક્ષર કહે છે અને કોઈ મૂળજી બ્રહ્મચારીને અક્ષર કહે છે માટે સાચું શું છે? સ્વામી મને આપનો વિશ્વાસ છે માટે આનો સ્પષ્ટ ખુલાસો કરો. પછી સ્વામીશ્રીએ ધીરે રહીને કહ્યું : “તને મારો વિશ્વાસ છે તો તું મને અક્ષર માન. હું જ મૂર્તિમાન અક્ષર છું. બીજો કોઈ અક્ષર હોવાનો દાવો કરતો હશે તો તે પંચાત મારે છે.” ગુણાતીતાનંદ સ્વામીના આ વચનોથી તેમને અક્ષરપણાની પાકી નિષ્ઠા થઈ ગઈ અને તેનું પ્રવર્તન કરવા લાગ્યા. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની વધતી જતી ઉત્કૃષ્ટતાને લીધે ઈષ્યાના અગ્નિમાં શેકાયેલા ત્યાગી વર્ગે સખત વિરોધ કર્યો. કોઈએ કેશવજીવનદાસજીને કહ્યું : “તમે સ્વામીને અક્ષર સમજો છો પણ અહીં વરતાલમાં તે પ્રમાણે કહેવાશે નહિ, જો કેહશો તો ધોળાં લૂગડાં પેહરાવી દેશે.” સ્વામીશ્રીના વચનથી અક્ષરપણાની થયેલી દૃઢ નિષ્ઠાથી કેશવજીવનદાસ રોક્યા રોકાયા નહિ. તેમણે તો સ્પષ્ટ સંભળાવી દીધું : ‘કહુંગી, કહુંગી કહુંગી, કાલા પહેરકે ભી સ્વામી કો અક્ષર કહુંગી.’ પછી તો આચાર્યશ્રી ભગવત્પ્રસાદજી મહારાજે તેમના ભગવા ઉતરાવીને ધોળાં પહેરાવ્યા છતાં આ ઉપાધિથી ડર્યા વગર તેમણે અક્ષરપણાનું પ્રતિપાદન ચાલુ રાખ્યું. સિદ્ધાંત : પાકી નિષ્ઠા અને દૃઢ પ્રતીતિ હોય, નિશ્ચય હોય તેને બીજી કોઈ ઉપાધિ, ગમે તેવી ઉપાધિ આવે છતાં પણ તે કશાથી ડરે નહિ. પરંતુ પોતાને જે નિષ્ઠા હોય તે વાતનું પ્રતિપાદન કરે જ. એ આ પ્રસંગનો સિદ્ધાંત છે.

પ્ર.૫ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે વિષયનું વિવરણ લખો. (બારેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

■ નોંધ :- (૧) વચનામૃત, સ્વામીની વાતો કે અન્ય શાસ્ત્રને સંદર્ભરૂપે ન દર્શાવ્યા હોય પણ વિવરણ લખ્યું હોય તો સંપૂર્ણ સાચું આપવું. (૨) ગુણના પ્રમાણમાં સંદર્ભો અને પ્રસંગો હોય તો ચાલે, બધા જ સંદર્ભો કે પ્રસંગ લખવા એવું જરૂરી નથી.

૧. મોક્ષમાર્ગમાં અક્ષરબ્રહ્મની આવશ્યકતા : બ્રહ્મરૂપ થવા માટે (૬/૮૮)

તત્ર બ્રહ્માત્મના કૃષ્ણસેવા મુક્તિશ્ચ ગમ્યતામ્ ॥ (શિક્ષાપત્રી ૧૨૧) શ્રીજીમહારાજ મુક્તિ અર્થાત્ મોક્ષની વ્યાખ્યા સમજાવતા કહે છે : ‘તે (અક્ષર) ધામને વિષે બ્રહ્મરૂપે કરીને પરબ્રહ્મની સેવા કરવી તે અમે મુક્તિ (મોક્ષ) માની છે.’ આ રીતે બ્રહ્મરૂપ થવાની આવશ્યકતા સમજ્યા પછી સ્વાભાવિક રીતે પ્રશ્ન ઊઠે કે પછી બ્રહ્મરૂપ થવું કેવી રીતે ? શ્રીજીમહારાજના મત મુજબ જીવોનું અનાદિ અજ્ઞાન, વાસના અને દેહભાવ એ કોઈ સાધનોથી ટળતાં નથી પણ બ્રહ્મના સંગે જ નાશ પામે છે. માયાનો ભાવ બ્રહ્મના સંગથી દૂર થાય છે, કારણ કે બ્રહ્મના સ્વરૂપમાં માયાનો કોઈ ભાવ નથી, કોઈ હેય ઉપાધિ નથી. શ્રીજીમહારાજ કહે છે : “નિરંતર મનન કરતો સતો બ્રહ્મનો સંગ કરે તો એ બ્રહ્મનો-ગુણ એ જીવને વિષે આવે.” (વચ. ગ. મ. ૩૧) શ્રુતિ પણ કહે છે : બ્રહ્મ વેદ બ્રહ્મૈવ ભવતિ અર્થાત્ ‘બ્રહ્મને જાણે છે તે બ્રહ્મરૂપ થાય છે.’ (મુંડકોપનિષદ્ ૩-૨-૮) માટે માયાનાં આવરણ ટાળીને બ્રહ્મરૂપ થવા અક્ષરબ્રહ્મને ઓળખવા જાણવા અને તેનો સંગ કરવો એ અનિવાર્ય છે. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પણ કહે છે : ‘બ્રહ્મરૂપ તો એમ થવાય જે, આવા સાધુને બ્રહ્મરૂપ જાણીને મન, કર્મ વચને તેનો સંગ કરે છે તે બ્રહ્મરૂપ થાય છે.’ (સ્વા. વા. ૩/૧૨)

૨. સર્વ-કર્તાહર્તા : શ્રીજીમહારાજ (૨/૫-૬)

સર્વ-કર્તાહર્તા જે પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણ છે તે શ્રીજીમહારાજ પોતે જ છે, તે પ્રકારની સ્પષ્ટતા શ્રીજીમહારાજે પોતે જ ઘણાં વચનામૃતોમાં તેમજ અન્ય ગ્રંથોમાં ‘એ જ આ પ્રત્યક્ષ’, ‘પ્રગટ પ્રમાણ’, ‘તમારા સર્વેના નયનગોચર’, ‘તમારા ઈષ્ટદેવ’ વગેરે શબ્દો વાપરીને કરી છે. તેમાંથી થોડાંક અવતરણો જોઈએ : “ભગવાન તો સદા સાકાર જ છે ને અનેક બ્રહ્માંડોની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ, પ્રલયના કર્તા છે ને સદા પોતાના અક્ષરધામને વિષે વિરાજમાન છે અને રાજાધિરાજ છે ને તે જ આ પ્રત્યક્ષ છે.” (વચ.ગ.અં. ૩૫)

“સર્વે બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ ને પ્રલય તેનો કર્તા પણ હું જ છું. ને અનંત બ્રહ્માંડના અસંખ્ય શિવ, અસંખ્ય બ્રહ્મા, અસંખ્ય કૈલાસ, અસંખ્ય વૈકુંઠ અને ગોલોક, બ્રહ્મપુર અને અસંખ્ય કરોડ બીજી ભૂમિકાઓ એ સર્વે મારે તેજે કરીને તેજાયમાન છે અને વળી, હું કેવો છું તો મારા પગને અંગૂઠે કરીને પૃથ્વીને ડગાવું તો અસંખ્ય બ્રહ્માંડની પૃથ્વી ડગવા લાગે ને મારે તેજે કરીને સૂર્ય, ચંદ્રમા, તારા આદિક સર્વે તેજાયમાન છે.” (વચ.અમ. ૭)

ભક્તચિંતામણિમાં પણ શ્રીજીમહારાજ કહે છે : “વળી કહું એક વારતા, સર્વે કીધું આપણું થાય છે ; સુખદુઃખ વળી જયપરાજય, યત્કિંચિત્ જે કહેવાય છે. જે જે આપણને નવ ગમે, તે જીવ કેમ શકે કરી ; જુઓ સર્વે જકતમાં, કોણ શકે છે ફેલ આચરી

...તે માટે તમે સાંભળો, સત્સંગી સહુ નરનાર; જે જે થાય છે જકતમાં, તેનો બીજો નથી કરનાર.” (ભ.ચિં. પ્ર. ૭૬)
મારું ધાર્યું અસત્ય સત્ય થાય છે, સમરથ મારું નામ સહિ; મારી દૃષ્ટિએ જકત ઊપજે શમે, અનેક રૂપે માયા થઈ. (ભ.ચિં. પ્ર. ૬૮)
ઓરડાના કીર્તનમાં પણ પોતાના કર્તાપણાની વાત સમજાવતાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે. :

જીવ ઈશ્વર તણો રે, માયા કાળ પુરુષ પ્રધાન ; સૌને વશ કરું રે, સૌનો પ્રેરક હું ભગવાન
અગણિત વિશ્વની રે, ઉત્પત્તિ પાલન પ્રલય થાય ; મારી મરજી વિના રે, કોઈથી તરણું નવ તોડાય. (સદ્ગુરુ પ્રેમાનંદ સ્વામી)

૩. ગુણાતીત સંતનો મહિમા : પરમહંસોનાં પદોમાં (૫/૮૮-૯૦) સદ્. નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ પરમ એકાંતિક ગુણાતીત સંત જે દ્વારા ભગવાન વિચરે છે અને કલ્યાણ કરે છે. તેનો મહિમા પુરુષોત્તમપ્રકાશ, ભક્તચિંતામણિ, ચોસઠપદી તથા અન્ય કીર્તનોમાં ઘણો લખ્યો છે. પુરુષોત્તમપ્રકાશમાં નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ લખ્યું છે :-

“સંત બોલે તે ભેળો હું બોલું રે, સંત ન ભૂલે હુંયે ન ભૂલું રે; સંત વાત ભેળી કરું વાત રે, એમ સંતમાં છઉં સાક્ષાત રે.
સંત જુવે તે ભેળો હું જોઉં રે, સંત સૂતા પછી હું સોઉં રે, સંત જાગે તે ભેળો હું જાગું રે, સંત જોઈ અતિ અનુરાગું રે.
સંત જમે તે ભેળો હું જમું રે, સંત ભમે તે કેડ્યે હું ભમું રે, સંત દુખાણે હું દુખાણો રે, એહ વાત સત્ય જન જાણો રે.
સંત હું ને હું તે વળી સંત રે, એમ શ્રીમુખે કહે ભગવંત રે, સંત માનજો મારી મૂરતિ રે, એમાં ફેર નથી એક રતી રે.
વળી ચોસઠપદીમાં આવા ગુણાતીત સંતનો મહિમા જણાવતા નિષ્કુળાનંદ સ્વામી લખે છે.”

“એવા સંત જમ્યે જમ્યા શ્યામ, જમ્યા સહુ દેવતા, જમ્યા સર્વે લોક સર્વે ધામ, સહુ થયા તૃપ્તા.

એવા સંત મળ્યે મળ્યા સ્વામી, ખામી કોય ન રહી, કહે નિષ્કુળાનંદ શીશ નામી, સાચી સહુને કહી.” (નિ.કા. ચોસઠપદી-૩)
ભક્તચિંતામણિમાં સંતનો અપાર મહિમા વર્ણવતાં નિષ્કુળાનંદ સ્વામી લખે છે :

“સંતકૃપાએ સુખ ઊપજે, સંત કૃપાથી સરે કામ; સંતકૃપાથી પામીએ, પૂરણ પુરુષોત્તમ ધામ.
સંતકૃપાથી સદ્મતિ જાગે, સંત કૃપાથી સદ્ગુણ; સંત કૃપા વિના સાધુતા, કહોને પામ્યા કુણ.
સંત સેવ્યા તેણે સર્વ સેવ્યા, સેવ્યા શ્રીહરિ ભગવન; ઋષિ મુનિ સેવ્યા દેવતા, જેણે સંત કર્યા રાજી મન.
કામદુઘા કલ્પતરુ, પારસ ચિંતામણિ ચાર; સંત સમાન એકે નહિ, મેં મનમાં કર્યો વિચાર.” (ભક્ત ચિંતામણિ-૨)
ધન્ય ધન્ય એ સંત સુજાણને, જેનું ઊલટી પલટયું આપ સંત તે સ્વયં હરિ.

આપ ટળી મળ્યા ભગવાનમાં, જેના આપમાં હરિનો વ્યાપ.... સંત તે સ્વયં હરિ. (સદ્. નિષ્કુળાનંદ સ્વામી રચિત કીર્તન)

સદ્. મુક્તાનંદ સ્વામી કહે છે : (૧) ‘ઐસે મેરે જન એકાંતિક, તેહી સમ ઔર ન કોઈ, મુક્તાનંદ કહત યું મોહન, મેરો હિ સર્વસ્વ સોઈ.’ (૨) ‘મુક્તાનંદ મહા સંતને, પ્રભુ પ્રગટ પાસે રે; અનુભવીને અંતરે રહે રામ વાસે રે.’

સદ્. બ્રહ્માનંદ સ્વામી કહે છે : “બ્રહ્માનંદ કહે સંતકી સોબત, મિલત હે પ્રગટ મુરારી, જગતમાંહી સંત પરમ હિતકારી.”

સદ્. પ્રેમાનંદ સ્વામી લખે છે : “આઠે પહોર આનંદ જેના અંગમાં, રમે ગોવિંદ એવા સંતના રે સંગમાં

એવા સંત હરિને પ્યારા રે, તેથી ઘડીએ ન રહે વાલો ન્યારા રે... એવા સંતની બલિહારી રે, જેને ગુણે રીઝયા ગિરધારી રે...”

- પ્ર.૬ નીચે આપેલાં વાક્યોમાંથી કોઈ પણ બે વિષે કારણો આપી સમજાવો. (બારેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ :- વચનામૃત, સ્વામીની વાતો કે અન્ય શાસ્ત્રને સંદર્ભરૂપે ન દર્શાવ્યા હોય પણ વિવરણ લખ્યું હોય તો સંપૂર્ણ સાચું આપવું.

૧. ગોલોક અને વૈકુંઠ ધામો કરતાં અક્ષરધામ સર્વોપરી છે. (૪/૩૧-૩૨) અક્ષરધામ એ શ્રીહરિનું ધામ છે અને એ અન્ય અવતારો તથા દેવોનાં ધામ(સ્થાનકો)થી ભિન્ન અને પર છે. પરમેશ્વરની આજ્ઞાથી અવતારો અને તેમના ભક્તો તથા દેવો અલગ અલગ સ્થાનકમાં રહ્યા છે. આ વાત સદ્ગુરુ નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ સ્પષ્ટપણે સમજાવી છે :

બ્રહ્મા રાખ્યા સત્યલોકમાં, શિવને રાખ્યા કૈલાસ; વિષ્ણુને રાખ્યા વૈકુંઠમાં, એમ આખો જુજવો નિવાસ.

ઈન્દ્ર રાખ્યો અમરાવતી, શેષજીને રાખ્યા પાતાળ; જ્યાં જ્યાં કરી હરિએ આજ્ઞા, ત્યાં રહ્યા સુખે સદાકાળ.

બદ્રીતળે રાખ્યા ઋષીશ્વર, નિરન્નમુક્ત રાખ્યા શ્વેતદ્વીપમાં; ગોપીગોપ રાખ્યા ગોલોકે, રાખ્યા મુક્ત અક્ષર સમીપમાં.

(નિ.કા. વચનવિધિ : ૩૭)

અક્ષરધામ સિવાય આ સર્વે લોક માયાની અંદર જ આવેલ છે, તેથી ત્યાં ત્રિવિધ તાપ પણ છે. સદ્ગુરુ મુક્તાનંદ સ્વામી કહે છે :
‘ચૌદ લોક વૈકુંઠ લગી, માયાની પાગી રે; તેથી અનુભવી અળગા રહે, ત્રિય તાપ આગી રે.

પરંતુ અક્ષરધામ માયાથી પર હોવાથી ત્યાં ત્રિવિધ તાપ નથી. પરિણામે, ત્યાંનું સુખ પણ અતિ અધિક છે. તે સમજાવતાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે : “ પશુના સુખથી મનુષ્યમાં અધિક સુખ છે ને તે કરતાં રાજાનું સુખ અધિક છે, ને તેથી દેવતાનું સુખ અધિક છે, ને તે કરતાં રાજાનું સુખ અધિક છે, ને તેથી દેવતાનું સુખ અધિક છે, ને તેથી વૈકુંઠલોકનું ને તેથી ગોલોકનું સુખ તે અધિક છે. અને તેથી ભગવાનના અક્ષરધામનું સુખ અતિ અધિક છે.” (વચ. પં. ૧)

નિષ્કુળાનંદ સ્વામી પણ કહે છે :

‘જેહ ધામને પામીને પ્રાણી, પાછું પડવાનું નથી રે; સર્વે પર છે સુખની ખાણી, કેવું કહીએ તેને કથી રે.

અનંત મુક્ત જ્યાં આનંદે ભરિયા, રહે છે પ્રભુજીની પાસ રે; સુખ સુખ જ્યાં સુખના દરિયા, ત્યાં વસી રહ્યા વાસ રે;
એવા ધામની આગળ બીજાં, શી ગણતીમાં ગણાય રે....' (યોસઠપદી : ૫૫, ૫૬)

તેથી તો શ્રીજીમહારાજ કહે છે : “જે ભગવાનનું અક્ષરધામ છે તેની આગળ બીજા જે દેવતાના લોક છે તેને મોક્ષધામને વિષે નરક તુલ્ય કહ્યા છે.” (વચ.સા. ૧,૪,૧૧; ગ.અં. ૨૮)

વળી, અક્ષરધામ સિવાયનાં અન્ય સ્થાનકો નાશવંત છે, જ્યારે અક્ષરધામ તો અવિનાશી છે. તે વાત કરતાં સદ્. નિષ્કુળાનંદ સ્વામી કહે છે : ‘મા’પ્રલય કાળના અગ્નિમાં સીજાં, હંમેશ જે હણાય રે. પ્રકૃતિપુરુષ પ્રલયમાં આવે, ભવ બ્રહ્મા ન રહે કોય રે, ચૌદ લોક ધામ રહેવા ન પામે, સર્વે સંહાર હોય રે.’ (યોસઠપદી : ૫૬)

શ્રીજીમહારાજે ગ.મ. ૨૪માં કહ્યું છે ‘ભગવાનનું જે અક્ષરધામ ને તે ધામને વિષે રહી એવી જે ભગવાનની મૂર્તિ ને તે ધામને વિષે રહ્યા એવા જે ભગવાનના ભક્ત તે વિના જે જે લોક, લોકને વિષે રહ્યા એવા જે દેવ છે ને તે દેવના વૈભવ છે તે સર્વ નાશવંત છે.’ બીજાં ધામો નાશવંત હોવાથી ત્યાં ગયા પછી પણ પાછું પડવાનું છે. પણ અક્ષરધામમાં ગયા પછી પુનરાગમન નથી. ‘જે ધામને પામીને પુનરાગમન પામતા નથી, જે ધામને સૂર્ય, ચંદ્ર અને અગ્નિ પ્રકાશિત કરી શકતા નથી, તે મારું પરમધામ છે.’ (ગીતા ૧૫/૬) બીજા ધામોમાં ગુણોના ભાવ છે, માયા છે. (જેમ કે ગોલોકમાં રાધિકાજી અને શ્રીદામા સાથે તકરાર - તમોગુણનો ભાવ અને વૈકુંઠમાં જય-વિજય ઉપર સનકાદિકનો ક્રોધ) પણ અક્ષરધામમાં માયા નથી. બીજા ધામોની અવધિ છે. દા. ત. ગોલોક, વૈકુંઠ વગેરે અમુક જોજન સુધી વિસ્તરેલાં છે. એવું શાસ્ત્રમાં વર્ણન છે. જ્યારે અક્ષરધામની અવધિ નથી, એ અધો-ઊર્ધ્વ અને પ્રમાણે રહિત છે. (વચ.લો.૧૪) બીજા ધામોના વર્ણનમાં મણિમય મહોલો, રત્નો વગેરે લૌકિક પદાર્થો છે, જ્યારે અક્ષરધામમાં સર્વત્ર અલૌકિક દિવ્ય તેજ છે અને એ તેજના સમૂહમાં પુરુષોત્તમ, અક્ષર અને અક્ષમુક્તો છે.

શ્રીજીમહારાજ ઓરડાના પદમાં કહે છે : ‘મારું ધામ છે રે, અક્ષર અમૃત જેનું નામ; સર્વ સામ્રથી રે, શક્તિ ગુણે કરી અભિરામ. અતિ તેજોમય રે, રવિ શશિ કોટિક વારણે જાય; શીતળ શાંત છે રે, તેજની ઉપમા નવ દેવાય.’ (સદ્ગુરુ પ્રેમાનંદ સ્વામી) સદ્ગુરુ નિષ્કુળાનંદ સ્વામી લખે છે : ‘તેજ તેજ જિયાં તેજ અંબાર, તેજોમય તન તેનાં રે, તેજોમય જ્યાં સર્વ આકાર, શું કહિયે સુખ એનાં રે. તે તેજ મધ્યે સિંહાસન શોભે, તિયાં બેઠા બહુનામી રે, નિષ્કુળાનંદ કહે મન લોભે, પૂરણ પુરુષોત્તમ પામી રે.’ (યોસઠપદી: ૫૫) અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ પણ પોતાની વાતમાં બીજાં ધામો કરતાં અક્ષરધામ શ્રેષ્ઠ છે તે સ્પષ્ટ પ્રતિપાદન કર્યું છે. (સ્વા.વા. ૩/૧૧,૨૩,૪૯) વળી, શ્રીહરિ પોતે જ પોતાના અક્ષરધામની સર્વોત્કૃષ્ટતા બતાવતાં કહે છે : “એવો જે અક્ષરરૂપ ધામ તે પરાત્પર છે.” (વેદરસ : પૃ. ૧૪૬) અગણોતેરા કાળમાં શ્રીજીમહારાજ બીમાર હતા ત્યારે પોતોની યોગ શક્તિએ કરીને સર્વે લોકમાં જઈને પછી અક્ષરધામમાં ગયા હતા. તેનું વર્ણન કરતાં તેઓ કહે છે : “અમે એકલા જ તે સર્વે થકી પર એવું જે શ્રીપુરુષોત્તમનું ધામ તેમાં ગયા. ત્યાં પણ હું જ પુરુષોત્તમ છું. મારા વિના બીજો મોટો કોઈ દેખ્યો નહિ... ને જે જે જીવ મારે શરણે આવ્યા છે... તેને સર્વેને હું સર્વોપરી એવું જે મારું ધામ છે તેને પમાડીશ. (વચ. અમ. ૭) આમાં શ્રીજીમહારાજે અક્ષરધામને સર્વથી પર કહ્યું છે અને તે ધામ પોતાનું છે તથા તેમાં પોતે જ સર્વોપરી છે તેની સ્પષ્ટતા કરી છે. આવા સર્વથી પર અને દિવ્ય એવા અક્ષરધામના અધિપતિ શ્રીજીમહારાજ પણ સર્વોપરી હોય તે સ્વાભાવિક જ છે.

૨. મૂર્તિમાન હોય તે પણ વ્યાપક હોય. (૩/૧૫-૧૬)

જ. વેદાંતાદિક શાસ્ત્રોમાં ભગવાનને વ્યાપક કહ્યા છે. તો ભગવાન વ્યાપક થકા મૂર્તિમાન અને મૂર્તિમાન થકા વ્યાપક કેવી રીતે હોઈ શકે ? મુક્તાનંદ સ્વામીના આ પ્રશ્નના ઉત્તરરૂપે શ્રીજીમહારાજ વચનામૃતમાં કહે છે : “બ્રહ્મ તો એકદેશી છે પણ સર્વદેશી નથી... અને ભગવાનને ગ્રંથમાં વ્યાપક કહ્યા છે તે તો મૂર્તિમાન છે તે જ પોતાની સામર્થ્યે કરીને એક ઠેકાણે રહ્યા થકા સર્વને દર્શન આપે છે એમ વ્યાપક કહ્યા છે, પણ આકાશની પેઠે અરૂપ થકા વ્યાપક નથી. ભગવાન તો સદા મૂર્તિમાન જ છે. તે મૂર્તિમાન ભગવાન અક્ષરધામમાં રહ્યા થકા જ અનંત કોટિ બ્રહ્માંડમાં ભાસે છે.” (વચ.વર. ૧૩) વળી જીવમાં ભગવાન અલિંગપણે (નિરાકારપણે) રહ્યા છે કે મૂર્તિમાન ? અને મૂર્તિમાન હોય તો વ્યાપક કેમ કહેવાય ? એ નિત્યાનંદ સ્વામીના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે : “ભગવાન તો ઈન્દ્રિયો, દેવતા, અંતઃકરણ અને જીવ એ સર્વના આશ્રયપણે રહ્યા છે. તે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને ઉદ્ભવ ભેળે ગોપીઓને કહેવરાવ્યું છે જે, .. ‘હું આ મથુરામાં રહ્યો છું તે તો જેમ મહાભૂત વિશેષપણે કરીને બ્રહ્માંડને વિષે રહ્યાં છે તેમ રહ્યો છું. અને જેમ એ ભૂત જીવોના દેહોમાં સામાન્યપણે રહ્યાં છે તેમ હું તમારે પાસે રહ્યો છું. અને જે દેખાતો નથી તે તો તમારા ચિત્તની વૃત્તિનો મારે વિષે નિરોધ થાય તેને અર્થ નથી દેખાતો; પણ રહ્યો તો મૂર્તિમાન છું.” (વચ.લો. ૧૫) આ રીતે જીવમાં ભગવાન મૂર્તિમાન જ છે. તે વ્યાપક કેમ હોય તે સમજાવતાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે : “મૂર્તિમાન હોય તે પણ વ્યાપક હોય. જેમ અગ્નિદેવ છે તે પોતાના લોકને વિષે મૂર્તિમાન છે ને પોતાની શક્તિએ કરીને કાષ્ઠને વિષે રહ્યો છે, તેમ ભગવાન પણ પોતાના અક્ષરધામને વિષે મૂર્તિમાન થકા પોતાની અંતર્યામી શક્તિએ કરીને જીવોને વિષે વ્યાપીને રહ્યા છે ને મૂર્તિમાનની પેઠે ક્રિયાને કરે છે; માટે એને પણ મૂર્તિમાન જાણવા.” (વચ.કા. ૪) આ વચનામૃતોના શબ્દો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ભગવાન અક્ષરધામમાં વ્યતિરેક સ્વરૂપે એકદેશસ્થપણે મૂર્તિમાન થકા વિરાજમાન છે, તેમ છતાં પોતે જે અંતર્યામી શક્તિએ કરીને સર્વત્ર વ્યાપક છે તે અંતર્યામી સ્વરૂપને પણ મૂર્તિમાન જાણવાનો મહારાજનો અભિપ્રાય છે. તે મુદ્દો

સ્પષ્ટ કરતાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે : “અંતર્યામીપણે કરીને જીવ, ઈશ્વરને વિષે વ્યાપક એવું જે પુરુષોત્તમ ભગવાનનું બ્રહ્મરૂપ તેજ તે નિરાકાર છે, તો પણ જીવ, ઈશ્વર સર્વેને તેમનાં કર્મને અનુસારે યથાયોગ્યપણે કર્મનાં ફળને દેવાને વિષે નિયંતાપણું છે ને સાકારની પેઠે નિયંતારૂપ ક્રિયાને કરે છે, માટે તે તેજને પણ સાકાર જેવું જાણવું.” (વચ.ગ.પ્ર. ૪૫) આ રીતે પુરુષોત્તમ નારાયણ સર્વત્ર મૂર્તિમાન થકા વ્યાપક જ છે.

૩. પ્રગટની ભક્તિ વિના બીજી ભક્તિ મત અને મમત્વના તાણની છે. (પ/૬૭-૬૮) “આ જીવને જ્યારે ભરતખંડને વિષે ભગવાન પૃથ્વી ઉપર હંમેશાં સ્વયં અથવા બીજા સ્વરૂપે વિચરતા જ હોય છે. એ પ્રગટ ભગવાનને ઓળખવા એ જ જ્ઞાન છે તેમ એ પ્રગટ ભગવાનને જે ઓળખે તે જ ભક્ત છે અને આવી રીતે પ્રગટ ભગવાનને ઓળખીને દૈવ આશ્રય કરવો એ જ ભક્તિ છે. આ વાતનું સમર્થન કરતાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે : મનુષ્ય દેહ આવે છે ત્યારે ભગવાનના અવતાર કાં ભગવાનના સાધુ એ જરૂર પૃથ્વી પર વિચરતા હોય છે, તેની જો જીવને ઓળખાણ થાય તો એ જીવ ભગવાનનો ભક્ત થાય છે.” (વચ.વર. ૧૯)

“પ્રત્યક્ષ ભગવાનના કલ્યાણકારી ગુણને જે જાણવા ને પરમેશ્વરનો દૈવ આશ્રય કરવો તેનું જ નામ ભક્તિ.” (વચ.ગ.મ. ૧૦) પ્રગટ ભક્તિનો મહિમા ગાતાં મુક્તાનંદ સ્વામી કહે છે : “કલ્પતરુ સર્વના સંકલ્પ સત્ય કરે, પાસે જઈ પ્રીતશું સેવે જ્યારે, તેમ જે પ્રગટ પુરુષોત્તમ પ્રીછશે, થાશે હરિજન તત્કાળ ત્યારે.. પ્રગટ ને ભજી ભજી પાર પામ્યાં ઘણાં, ગીધ ગણિકા કપિવુંદ કોટી, વ્રજતાણી નાર વ્યભિચાર ભાવે તરી, પ્રગટ ઉપાસના સૌથી મોટી.” “પ્રગટના ભજનથી પરમ સુખ પામીએ, ઉર થકી નાશ પામે અંધારું” પ્રગટ પ્રભુની ભક્તિ મોટાં ભાગ્ય હોય તો જ મળે છે. પ્રગટભક્તિ વિના બીજી ભક્તિ છે તે મત અને મમત્વના તાણની છે, એમ નિષ્કુળાનંદ સ્વામી સારસિદ્ધિમાં કહે છે : ‘મોટે ભાગ્યે ભેટે ભગતિ, પ્રગટ પ્રભુ પરમાણની; તેહ વિનાની જે ભગતિ, તે તો મત મમતના તાણની; (નિ.કા. સારસિદ્ધિ-૨૨)

‘ભક્તિનિધિ’માં નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ પ્રગટની ભક્તિને ‘સારમાં સાર’ કહી છે. વ્રજના વાસીઓને પ્રગટ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનાં દર્શન-સ્પર્શનું સુખ મળ્યું એ સાંભળી શિવજીને પણ અફસોસ થયો કે મને પણ ગોવાળનો જન્મ મળ્યો હોત તો હું પણ એ સુખ મેળવી શકત. બ્રહ્મા પણ એ પ્રગટની પ્રસાદીનું સુખ લેવા માછલું થયા એવો પ્રગટની ભક્તિનો મહિમા છે.

સદ્ગુરુ નિષ્કુળાનંદ સ્વામી લખે છે : ‘એમ પ્રગટ ભક્તિ સહુ ઉપરે, એથી ઉપરાંત નથી કાંઈ; નિષ્કુળાનંદ નિશ્ચે વારતા, સૌને સમજવી મનમાંઈ.’ (નિ.કા. ભક્તિનિધિ : ૧૫)

‘પ્રગટ સ્વરૂપ ઉપાસી, ધન્ય સો પ્રગટ સ્વરૂપ ઉપાસી.’ (સદ્ગુરુ બ્રહ્માનંદ સ્વામી)

ગુણાતીતાનંદ સ્વામી કહે છે : ‘પ્રગટ ભગવાન છે, પ્રગટ વાતું છે ને બીજા તો ચિત્રામણના સૂરજ જેવા છે.’ (સ્વા.વા. ૫/૬૪)

પ્રત્યક્ષ ભગવાનની નિષ્કારૂપી ભક્તિથી થતી પ્રાપ્તિ જણાવતાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે : ‘પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિષે દૈવ નિષ્ઠા રાખે છે અને તેને દર્શને કરીને જ પોતાને પરિપૂર્ણ માને છે અને બીજું કાંઈ નથી ઇચ્છતો તેને તો ભગવાન પોતે બલાત્કારે પોતાના ધામને વિષે જે પોતાનાં ઐશ્વર્ય છે અને પોતાની મૂર્તિઓ છે તેને દેખાડે છે. (વચ. ગ.પ્ર. ૮)

‘ભગવાન જે પ્રત્યક્ષ શ્રીકૃષ્ણ તેની મૂર્તિ વિના બીજા કોઈ પદાર્થને ઇચ્છે નહિ તેને આત્મનિષ્ઠા, વૈરાગ્ય જો થોડાં હોય તો પણ એ દેહ મૂકીને ભગવાનના ધામમાં બહુ મોટા સુખને પામે છે. (વચ. ગ.અં. ૫)

પ્રગટ ભગવાનના સંબંધથી જ દોષની નિવૃત્તિ થાય છે. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ વાતુમાં કહ્યું : “ઈન્દ્રે વિશ્વરૂપને માર્યો તેની ચાર હત્યા લાગી... પછી તેને નારદજી મળ્યા. તેણે કહ્યું જે, તારા ભાઈ વામનજી છે, તે ભગવાનનો અવતાર છે. માટે તેનો તું આશરો કર. પછી ઈન્દ્રે વામનજીનો નિશ્ચય કર્યો. તેણે કરીને બ્રહ્મહત્યા ટળી ગઈ. એમ પ્રગટનો આશરો કરવાથી કામ થાય છે.” (સ્વા. વા. ૧/૨૮૩)

પ્ર.૭ ઉપસંહારના આધારે નીચેનાં સૈદ્ધાંતિક વાક્યોની પૂર્તિ કરો. (કુલ ગુણ : ૭)

(ઉપાસનામાં શું સમજવું ?)

૧. આ ઈશ્વરો જીવની જેમ અસંખ્ય, સ્વરૂપતઃ અણુવત્ સૂક્ષ્મ, અચ્છેદાદિ લક્ષણો યુક્ત, જ્ઞાનસ્વરૂપ, જ્ઞાતા, આનાદિકાળથી માયાથી બંધ, શુભાશુભ કર્મના કર્તા અને તે તે કર્મફળના ભોક્તા છે. પ્રધાનપુરુષ, વિરાટ-પુરુષ, તેનાં ઈન્દ્રિયો-અંતઃકરણના દેવતાઓ, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ વિગેરે ઈશ્વર તત્ત્વના ચૈતન્યો છે, અને તે ચૈતન્યો સ્વરૂપ-સ્વભાવે કરીને પરસ્પર જુદા છે. (૧૪૪)
૨. અક્ષરબ્રહ્મસ્વરૂપ ગુણાતીત ગુરુઓની આ પરંપરામાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામી, ભગતજી મહારાજ, શાસ્ત્રીજી મહારાજ તથા યોગીજી મહારાજ પ્રગટ થયા છે. અને આ પરંપરા અખંડ ચાલુ જ રહે છે. એક કાળે આવા એક જ ગુરુ દ્વારા આત્યંતિક કલ્યાણ(નો) માર્ગ ચાલુ રહે છે. (૧૪૩)
૩. તેઓ સદા સ્વાભાવિક અનંત દિવ્ય કલ્યાણકારી ગુણોથી યુક્ત અને માયિક ગુણોથી રહિત છે, નિર્દોષ છે, સર્વદા સર્વઐશ્વર્યસંપન્ન છે, સર્વજ્ઞ છે, સર્વકર્તાહર્તા છે. સકળ સૃષ્ટિના નિમિત્ત અને ઉપાદાન કારણ છે. (૧૪૧-૧૪૨)
૪. આ અક્ષરબ્રહ્મનાં સ્વરૂપ, ગુણ, ઐશ્વર્ય વિગેરે એકમાત્ર પરબ્રહ્મને જ આધીન છે. અને પરબ્રહ્મની નિત્ય ઇચ્છાથી તે જડચિદાત્મક સકલ સૃષ્ટિનું કારણ, આધાર, વ્યાપક, નિયામક અને શરીરી છે. (૧૪૩)

(ઉપાસનામાં શું ન સમજવું ?)

૫. સદ્, ગુણાતીતાનંદ સ્વામી ઉપરાંત બીજા પરમહંસોને પણ અનાદિ મૂળ અક્ષરબ્રહ્મ કહી શકાય, તેમ ન સમજવું. (૧૪૬)
૬. ભગવાન પૃથ્વી પર પ્રગટે છે ત્યારે તેઓ ધામમાં હોતા નથી (ધામ ખાલી હોય છે), તેમ ન સમજવું. (૧૪૬)

૭. એકલા અક્ષરબ્રહ્મ જ છે. પુરુષોત્તમ પણ તેમાં જ રહ્યા છે, અને તે દ્વારા જ રહી શકે છે. અર્થાત્ સ્વરૂપ-સ્વરૂપી ભેળા છે, તેમ ન સમજવું. (૧૪૬)

પ્ર.૮ ટૂંકનોંધ લખો : સાકાર સ્વરૂપમાં રુચિ (વર્ણનાત્મક) (૩/૮-૯) (કુલ ગુણ : ૫)

❧ નોંધ : દૃષ્ટાંતો અને પ્રમાણો મળીને ઓછામાં ઓછા ત્રણ લખેલા હોવા જોઈએ.

૪. સાકાર સ્વરૂપમાં રુચિ (૩/૮-૧૦) : ઉપાસનાની સમજણ જે શ્રીજીમહારાજે પોતે પ્રવર્તાવી છે, તેમાં શ્રીજીમહારાજે ભગવાનના કેવળ તેજમાં રુચિ બતાવી નથી અને સાધકે ત્યાં અટકી જવાનું નથી. શ્રીજીમહારાજે ભગવાનના સાકાર સ્વરૂપમાં પોતાની રુચિ બતાવી છે. (વચ.લો.૧૪ના આધારે) સાકારપણામાં પોતાની રુચિ જણાવતાં શ્રીજીમહારાજ વચનામૃતમાં કહે છે : “અમે પણ એ જ પક્ષ (રામાનુજાયાર્ય જે સાકારપણે ભગવાનનું પ્રતિપાદન કર્યું છે તે)નું ગ્રહણ કરીએ છીએ.” (વચ.ગ.પ્ર.૭૧માં) વળી, પોતાનામાં રહેલા સ્વાભાવિક ગુણની વાત કરતાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે : ‘(અમારે) સાકારપણાની દૃઢ પ્રતીતિ છે, તે કેટલાક વેદાંતના ગ્રંથ વંચાવ્યા અને સાંભળ્યા તો પણ પ્રતીતિ ટળી નહિ.’ (વચ.ગ.મ.૩૯) સાકારપણાની એવી નિઃશંક દૃઢ પ્રતીતિનું કારણ દર્શાવતાં મહારાજ કહે છે : ‘આ જે વાર્તા (સાકારપણાની) તે અમે પ્રત્યક્ષ દેખીને કહી છે માટે એમાં કોઈ સંશય નથી.’ (વચ.ગ.પ્ર.૬૪) શ્રીજીમહારાજને ભગવાનના સાકારપણામાં અતિશય રુચિ હોવાથી જે કોઈ મુમુક્ષુ ભગવાનને સાકાર માનીને ઉપાસના કરતો હોય તે મહારાજને ગમે છે. આ વાતને વિશેષ સ્પષ્ટ કરતાં મહારાજ કહે છે : ‘આ ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત તે સદા સાકાર જ છે એમ સમજતો હોય અને ગમે તેવા વેદાંતીના ગ્રંથ સાંભળે પણ ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તને નિરાકાર સમજે જ નહિ... એવી જેને ભગવાનને વિષે સાકારપણાની દૃઢ પ્રતીતિ હોય ને તે જેવો તેવો હોય તો પણ એ અમને ગમે છે.’ (વચ.ગ.પ્ર.૩૭) વળી, જેને સાકારપણાની નિષ્ઠા છે તેને જ મહારાજે ઉપાસનાવાળો કહ્યો છે : ‘ભગવાનના સ્વરૂપને વિષે સદા સાકારપણાની નિષ્ઠા દૃઢ હોય ને પોતે જે ભજનનો કરનારો તે બ્રહ્મરૂપ થાય તો પણ તે નિષ્ઠા જાય જ નહિ. અને ગમે તેવા નિરાકાર પ્રતિપાદનના ગ્રંથને સાંભળે તો પણ ભગવાનના સ્વરૂપને સદા સાકાર જ સમજે અને શાસ્ત્રને વિષે ગમે તેવી વાત આવે પણ પોતે ભગવાનના સાકાર સ્વરૂપનું જ પ્રતિપાદન કરે પણ પોતાની ઉપાસનાનું ખંડન થવા દે જ નહિ. એવી રીતે જેની દૃઢ સમજણ હોય તેને ઉપાસનાવાળો કહીએ. (વચ.ગ.પ્ર.૪૦) પણ ‘જો (ભગવાનને) સાકાર ન સમજે તો તેની ઉપાસના પણ દૃઢ ન કહેવાય.’ (વચ.ગ.અં.૩૫) માટે ‘ભગવાનના આકારનું ખંડન ક્યારેય પણ ન કરવું.’ (વચ.ગ.પ્ર.૭૧) શ્રીજીમહારાજના સ્વમુખનાં આ સર્વે વચનો પરથી સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે શ્રીજીમહારાજને પોતાને સાકારપણામાં દૃઢ પ્રતીતિ ઉપરાંત રુચિ પણ છે. શ્રીજીમહારાજને પોતાને તો સાકારપણાની પ્રતીતિ છે જ, પણ પોતાના આશ્રિતો પણ સાકારપણાની પ્રતીતિ રાખે તે માટે, સાકારપણાની નિષ્ઠાથી ગમે તેવાં પાપ પણ બળી જશે ને કલ્યાણ થશે તે લાભ જણાવીને સાકારપણાની પ્રતીતિ રાખવા પોતાના આશ્રિતોને આજ્ઞા કરતાં કહે છે : ‘ભગવાનને સાકાર જાણીને નિષ્ઠા રાખી હોય ને કદાચિત્ તેથી કંઈક પાપ થઈ ગયું હોય તો એનો શો ભાર છે ? એ પાપ તો ભગવાનને પ્રતાપે કરીને સર્વે બળી જશે ને એનો જીવ ભગવાનને પામશે. માટે ભગવાનના આકારને વિષે દૃઢ પ્રતીતિ રાખીને એની દૃઢ ઉપાસના કરવી, એમ અમે તમને સર્વેને કહીએ છીએ. તે આ વાર્તાને સર્વે દૃઢ કરીને રાખજ્યો. (વચ.ગ.મ.૩૯) કદાચ કોઈ કાચી મતિવાળો હોય અને અતિ દૃઢપણે સાકારપણાની પ્રતીતિ ન હોય અને તેને નિરાકારપણાના શબ્દોની અસર ન થાય તે માટે શ્રીજીમહારાજ આજ્ઞા કરતાં કહે છે : ‘જે શાસ્ત્રમાં ભગવાનનું સાકારપણું પ્રતિપાદન ન કર્યું હોય ને તે ગ્રંથ શુદ્ધ વેદાંતના હોય ને એક અદ્વિતીય નિરાકારનું પ્રતિપાદન કરતા હોય ને તે ગ્રંથ સુધા બુદ્ધિવાનના કરેલા હોય તો પણ તે ગ્રંથને કોઈ દિવસ ભણવા નહિ. અને સાંભળવા પણ નહિ.’ (વચ.લો.૬) તથા નિરાકારપણાની પ્રતીતિવાળા શુદ્ધવેદાંતીનો સંગ કરવાની પણ મહારાજે ના પાડી છે. આ રીતે, ભગવાનના સાકાર સ્વરૂપમાં શ્રીજીમહારાજે પોતાની રુચિ સ્પષ્ટ બતાવી છે પણ નિરાકારની સમજણ તરફ પોતાનો સ્પષ્ટ અણગમો બતાવ્યો છે. શ્રીજીમહારાજ કહે છે : ‘અમે શુદ્ધજ્ઞાનીનો મત જાણવા સારુ તેના શાસ્ત્રનું શ્રવણ કર્યું, તે શ્રવણમાત્ર કરીને જ અમારા અંતરમાં આવો ઉદ્વેગ થઈ આવ્યો.’ તે ઉદ્વેગથી શ્રીજીમહારાજના ‘મસ્તક ઉપર ધોળો ફેંટો બાંધ્યો હતો તે છૂટીને શિથિલ થઈ ગયો... નેત્રમાંથી જળ પડવાં લાગ્યાં.’ (વચ.ગ.મ.૧૯)

(વિભાગ - ૨ સત્સંગ વાચનમાળા ભાગ ૩, આઠમી આવૃત્તિ એપ્રિલ - ૨૦૧૧,
યુગવિભૂતિ પ્રમુખસ્વામી મહારાજ આઠમી આવૃત્તિ, મે - ૨૦૧૪)

પ્ર.૯ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૯)

❧ નોંધ :- કોણ કહે છે - ૧ ગુણ, કોને કહે છે - ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે - ૧ ગુણ.

૧. “એનું એને કામણ લાગ્યું છે.” (૭/૬૫)

⇒ મહેતાજી - શેઠાણીને

⇒ નગરશેઠના દીકરા ભગા દોશીને નાની વયમાં પૂર્વસંસ્કારના બળે સ્વામીના સ્વરૂપની અંતરમાં સૂઝ પડી તેથી તે સ્વામીપંથી થઈ ગયો હોવાનું મહેતાજી શેઠાણીને કહે છે.

૨. “જેનું છે તે હમણાં આવીને લઈ જશે.” (૧/૨)

⇒ ખુશાલ ભક્ત (બાલભક્ત) - માતૃશ્રીને

- ⇒ ખુશાલ ભક્તનાં માતૃશ્રી સવારે ઘરનું આંગણું વાળતાં હતાં. ત્યાંથી એક જરિયાન વસ્ત્ર અને નવેળામાંથી ઝાંઝર મળી આવતાં તે આમતેમ જોવા લાગ્યાં ત્યારે બાલભક્તે કહ્યું.
૩. “આ સાંભળી અમારું દિલ પણ ખટક્યા કરે છે.” (૫૨)
- ⇒ ફેન્ક - સ્વામીશ્રીને
- ⇒ ફેન્કના પુત્રે આપઘાત કર્યો હોવાથી લોકો કહેતાં કે ‘તમે એને પૂરતો પ્રેમ નહીં કર્યો હોય !’ આ સાંભળી અશાંતિ થતાં શું કરવું તે ન સમજતાં સ્વામીશ્રીને કહે છે.

પ્ર.૧૦ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણ જણાવો. (નવેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

■ નોંધ : અહીં કેવળ પ્રસંગોના મુદ્દા જ આપ્યા છે. પરીક્ષાર્થીઓએ તે વિસ્તૃત રીતે લખેલા હોવા જોઈએ.

૧. મહારાજે ધર્મપુરનું રાજ્ય લેવાની ના પાડી. (૫/૫૪) અથવા
- જ. વસંતપંચમી નો સમયો કરી મહારાજ ધર્મપુર પધાર્યા. પછી કુશળકુંવરબાની આજ્ઞાથી કુંવર વિજયદેવે ભારેભારે વસ્ત્રાલંકારો ધરાવી મહારાજનું પૂજન કર્યું. મહારાજનું પ્રત્યેક અંગ કિંમતી અલંકારોથી મઢી દીધું. આરતી ઉતારી. એ વખતે રાણીએ મહારાજને વિનંતી કરી કે “હે મહારાજ ! આ રાજ્ય, ધનના ભંડાર બધું આપનું છે. આપ અહીં અખંડ રહો. મોટા મોટા જગન કરો. આપની ઈચ્છા પ્રમાણે ધન વાપરો. અમે તો માત્ર એમાં શેર અન્ન પૂરતાં જ ભાગીદાર રહીશું. આપની દાસભાવે સેવા કરીશું.” એ પ્રકારે ઘણી પ્રાર્થના કરી. ત્યારે મહારાજ રાજી થઈ બોલ્યા કે “અમે આ લોકમાં રાજ્ય કરવા નથી આવ્યા. અમારે તો અનેક જીવનાં કલ્યાણ કરવાં છે ને તમે પણ રાજ્યની વાસના ન રાખશો, નહિ તો બીજો જન્મ લેવો પડશે.”
૨. અનોપમાનંદ સ્વામી મુક્તાનંદ સ્વામીની રસોઈ બનાવવા લાગ્યા. (૨/૨૩)
- જ. એક વાર તેમને આસને ગોપાળાનંદ સ્વામી અને નિત્યાનંદ સ્વામી ખબર પૂછવા આવ્યા. સ્વામી તે વખતે જમતા હતા. સ્વામી જમી રહ્યા એટલે નિત્યાનંદ સ્વામીએ પાત્રમાં વધેલી થોડી ખીચડી પ્રસાદી રૂપે લીધી. જ્યાં મોઢામાં મૂકે છે ત્યાં કાંકરાની કડકડાટી બોલી. તેઓ અકળાઈ ગયા. અને બોલી ઊઠ્યા કે “તમને આવું કોણ જમાડે છે ?” પછી સ્વામીના સેવકને બોલાવીને નિત્યાનંદ સ્વામીએ ઠપકો આપ્યો કે “માંદા સંતને આવું જમાડો છો. અનાજ સાફ કરીને તો રાંધો.” વગેરે ઘણું કહ્યું. ત્યારે તે લહિયા સેવકે જવાબ આપ્યો કે “હું સાફસૂફ કરવા રહું તો લખું ક્યારે ? કોઠારમાંથી જેવું મળે એવું રાંધી દઉં છું. મારાથી વિશેષ નહિ બને.” તેની આવી ઉદ્વેગથી જોઈ ગોપાળાનંદ સ્વામીએ અનોપમાનંદ સ્વામીને બોલાવ્યા અને સ્વામીને અનુકૂળ રસોઈ બનાવી જમાડવા આજ્ઞા કરી.
૩. આસ્ટન શહેરના મેયર શ્રી વિલ્કિન્સને પોતાના ગુસ્સા પરનો કાબૂ ગુમાવી બેઠા. (૨૮) અથવા
- જ. ઈંગ્લેન્ડના આસ્ટન શહેરમાં સ્વામીશ્રીના સ્વાગતમાં ભવ્ય નગરયાત્રાનું આયોજન થયું હતું. તે શહેરના મેયર અને અશ્વવિદ્યાના જાણકાર વિલ્કિન્સને જોયું તો સ્વામીશ્રીની બગીને જોડેલો ઘોડો રેસનો હતો. બેન્ડ-વાજાં વાગશે ત્યારે તે વિફરશે. તેમણે વ્યવસ્થાના અગ્રેસર શ્રી. સી.ટી. પટેલનું ધ્યાન દોર્યું. ત્યારે શ્રી. સી.ટી. પટેલે કહ્યું ‘એના નિયંતા સ્વામીશ્રી છે. તેઓ બગીમાં બેસશે પછી કાંઈ નહિ થાય!’ આ સાંભળીને સ્વામીશ્રી પ્રત્યેના પ્રેમને વશ થઈને મેયરશ્રી પોતાના ગુસ્સા પરનો કાબૂ ગુમાવી બેઠા.
૪. સૌરાષ્ટ્રના વિચરણમાં ફરતાં વિદ્યાર્થીનું હૈયું બોલી ઊઠે છે ‘ત્વમેવ માતા ય પિતા ત્વમેવ.’ (૨૪)
- જ. સૌરાષ્ટ્રના વિચરણમાં ફરતાં વિદ્યાર્થીને ઊલટી અને તાવની તકલીફ થઈ. વાત કોને કરવી એ દ્વિધાએ તકલીફ બમણી કરી હતી. અચાનક સ્વામીશ્રીએ સંભાળ લીધી. પોતાના માટે બનાવેલો ઉકાળો પોતાની પાસે જ બેસાડીને પીવડાવ્યો. તરત જ વત્સલ સલાહ મળી : ‘હવે આરામ કરવાનો. બહાર ક્યાંય જવું નહિ.’ સવારે સાડા દસ વાગે યુવાનનું માથું દુખતું હતું. અચાનક શીતળ સ્પર્શ થતાં જાગી ગયો. જોયું તો સ્વામીશ્રી માથું દબાવતાં હતાં. યુવાને રોકવાનો પ્રયાસ કર્યો પરંતુ સ્વામીશ્રીએ જનનીની જેમ હેતલ સ્પર્શ કરતાં કહે : ‘સૂઈ રહે, સેવા કરવા દે. કંઈ વાંધો નહિ.’ આંસુથી છલકાઈ ઉઠેલા યુવાન પાસે ઝાઝું બોલવાના શબ્દો નહોતા. બીજે દિવસે સવારે સ્નાન કરવા જતાં યુવકને રોકીને કહ્યું : ‘હમણાં ન્હાશો નહિ. બધે ઠંડું પાણી આવતું હશે. અહીં મારું ગરમ પાણી છે. તેનાથી નાહી લેજો.’ આજે ૨૭ વર્ષ બાદ પણ એ યુવાન આ નિઃસ્વાર્થ આત્મીયતા યાદ કરતાં આંખો ભીની થઈ જાય છે અને હૈયું બોલી ઊઠે છે : ‘ત્વમેવ માતા ય પિતા ત્વમેવ.’

પ્ર.૧૧ નીચે આપેલા વિષયો ઉપર મુદ્દાસર વિવરણ લખો. (બારેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

■ નોંધ : અહીં કેવળ પ્રસંગોના મુદ્દા જ આપ્યા છે. પરીક્ષાર્થીઓએ તે વિસ્તૃત રીતે લખેલા હોવા જોઈએ.

૧. નિષ્કુળાનંદ સ્વામીની આત્મનિષ્ઠા (૩/૩૬-૩૭) અથવા
- જ. ધોળેરાનું પાણી સ્વામીને માફક નહોતું આવતું અને શરીરે ગરમી ફૂટી નિકળતી. જો કે પોતે ખાવા- પીવામાં ખૂબ સંયમી એટલે રોટલો ને છાશ જ જમતા. પણ તેમને ગરમીનો રોગ ઓછો થતો નહિ. તેમનું આ દુઃખ જોઈ મંદિરના સર્વ સંતો તથા હરિભક્તોએ મહારાજને પ્રાર્થના રૂપે ધૂન શરૂ કરી. તેમને આ જાણ્યું તેથી સૌને બોલાવીને કહ્યું કે “મારે મારું પ્રારબ્ધ તો ભોગવવું જ પડે. જો હું દુઃખ નહિ ભોગવું અને પ્રારબ્ધ પૂરું નહિ કરું તો મારે ફરી જન્મ ધરવો પડશે. મારું દુઃખ તો તમે લઈ શકો એમ નથી. વળી, દેહનાં દુઃખ સારું તો મહારાજને ક્યારેય પ્રાર્થના કરાય જ નહિ. માટે તમે જો મારું હિત ઈચ્છતા હો તો આ પ્રાર્થના બંધ કરી, મહારાજની ઈચ્છાથી જે થાય તે મને ભોગવવા દો. એમની આવી આત્મનિષ્ઠા અને ભક્તિનિષ્ઠાથી સૌ અચરજ પામ્યા.

૨. ગોપાળાનંદ સ્વામીના દિવ્ય જીવન, કાર્યને યથાર્થ અંજલિ. (૧/૧૧)
- જ. પોતાના કાર્યની સ્થૂળ પ્રસાદીરૂપે સ્વામીએ સત્સંગમાં અમૂલ્ય સાહિત્યસેવા આપી. શ્રીજીની પરાવાણી વચનામૃતનું સંપાદનકાર્ય તેમણે નિત્યાનંદ સ્વામી, મુક્તાનંદ સ્વામી અને શુકમુનિ સાથે, મળીને કર્યું. તેમજ ઉપનિષદ, બ્રહ્મસૂત્રો, ભાગવત, ગીતા અને વેદસ્તુતિના ગદ્ય ઉપર સંસ્કૃતમાં ભાષ્યો રચી, સંપ્રદાયની વૈદિક પરંપરા તથા અક્ષરપુરુષોત્તમના સનાતન સિદ્ધાંતને પ્રગટ કર્યો. આ બધાં ભાષ્યોમાં એમણે બ્રહ્મ સહિત પરબ્રહ્મની, સ્વામીએ સહિત નારાયણની યુગલ ઉપાસનાનું શાસ્ત્રોક્ત રીતે અદ્ભુત સમર્થન કર્યું છે. શ્રીજીના લાડીલા અને અક્ષરપુરુષોત્તમની શુદ્ધ ઉપાસનાના પુરસ્કર્તા આ સંતવર્યનું ઋણ અદા કરવા સમગ્ર સંપ્રદાયમાં એકમાત્ર શાસ્ત્રીજી મહારાજે, મહારાજ અને ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની સાથે ગોપાળાનંદ સ્વામીની પણ ધાતુની મૂર્તિઓ ભવ્ય શિખરબદ્ધ મંદિરોમાં તથા પટમૂર્તિઓ હરિમંદિરોમાં પધરાવીને એમના દિવ્ય જીવન અને કાર્યને યથાર્થ અંજલિ આપી છે !
૩. પ્રેમવર્ષાથી તાજજુબ થયેલો મંગળ (૪૫-૪૬) **અથવા**
- જ. ભીમપુરા ગામમાં રાત્રે ૧૧-૩૦ વાગે સ્વામીશ્રીએ એક આધેડ વચના માણસને તેનું નામ પૂછી વ્યસન અંગે પૂછ્યું તો તે બીડી પીતો હતો. સ્વામીશ્રીએ તેને સમજાવ્યું કે ‘આ વસ્તુ નકામી છે, શરીર બગાડશે. તે આપણા માટે છે જ નહીં, માટે છોડી દેજો. તો સુખી થશો. તે શરીર અને પૈસો બંને બરબાદ કરે છે.’ તેના બે દીકરા દાડૂ પીતા હતા તે બંનેને લઈને સવારે સ્વામીશ્રીએ પોતાની પાસે આવવાનું કહ્યું. સવારે તેઓ આવ્યા ત્યારે સ્વામીશ્રીએ તેમને આશીર્વાદનો ધબ્બો માર્યો અને વર્તમાન ધરાવી વ્યસન મૂકાવી દીધું. મંગળ અને તેના દીકરા પૂજા કરતા થઈ ગયા. સ્વામીશ્રીનો આત્મીયતા ભર્યો લગાવ જીવન-પરિવર્તનની કેવી અનુપમ ચમત્કૃતિ સર્જાતી હોય છે ! નિઃસ્વાર્થ પ્રેમની એ હૂંફ કંઈક હૃદયમાંથી અનેક વર્ષો, અનેક જન્મોનો કચરો એક ક્ષણમાં ભસ્મીભૂત કરી દે છે. મંગળ તેનો અનુભવી હતો. આ અનુભવનો આનંદ તેને રોમે રોમ વ્યાપ્યો હતો. આ પ્રેમવર્ષાથી તાજજુબ થઈ ગયેલો મંગળ યાદ કરવા લાગ્યો : આજે તેને જે હેત મળ્યું એવું જિંદગીમાં ક્યારેય મળ્યું હતું ?
૪. ગણેશે અનુભવેલો સ્વતઃ સ્ફૂરતો બ્રહ્મનો આનંદ (૨૮)
- જ. સ્વામી ! મારે ગામ આપ પધારો ને !’ વિરમગામ પાસેના કાંકરાવાડી ગામનો ૧૫ વર્ષનો ભાવિક કિશોર ગણેશ સ્વામીશ્રીને પગ પકડીને વિનવી રહ્યો હતો. એના ગામમાં કોઈને સત્સંગ નહિ. અને વળી, સ્વામીશ્રીના તો મહિનાઓ સુધીના ચુસ્ત કાર્યક્રમો ગોઠવાઈ ગયા હતા. પરંતુ આ ગામડાગામના ભાવિક છોકરાનો ભાવ એવો હતો કે કાર્યક્રમમાં ફેરફાર કરીને પણ સ્વામીશ્રીએ એને આવવાનું વચન આપ્યું. જો કે એમાં સ્વામીશ્રીને ઘણો જ શ્રમ પડે તેમ હતો. પરંતુ એ કિશોરને એની ઝાઝી સમજ પડતી નહોતી. અને એ દિવસ આવ્યો. ઢળતી સંધ્યાએ એ ધુળિયા ગામમાં ઊડતી ધૂળના ગોટા વચ્ચે, ખાડાકરાવાળા રસ્તા પર ઊભડખાબડ થતાં સ્વામીશ્રીએ પ્રવેશ કર્યો. ગણેશનો હરખ આસમાને આંબતો હતો. સાવ નાનું એવું ગામ. ગામમાં માત્ર એક જ પાકું મકાન હતું. ગણેશના કાચી માટીના ઘરમાં સ્વામીશ્રી પધાર્યા. નહિ લાઈટની કોઈ સગવડ કે નહિ સંઘાસ-બાથરૂમનીયે વ્યવસ્થા ! નાના ફળિયામાં પેટ્રોમેક્સના અજવાળે સ્વામીશ્રીએ સભા કરી. સખત ગરમીના દિવસો હતા. ઈલેક્ટ્રિસિટી જ નહોતી ત્યાં પંખા તો હોય જ ક્યાંથી? રાત્રે સૂવા માટે બાજુના એક મકાનના ધાબે સૌની સાથે જ નીચે પાથરેલી પથારી પર સ્વામીશ્રી સૂતા. સવારે નિત્યક્રમથી પરવારી ગામમાં પધરામણી કરી, સભા કરી જમ્યા અને બપોરે માટીના ઓરડામાં આરામ માટે પધાર્યા. તાપ કહે મારું કામ ! હવા-ઉજાસ વિનાના એ ઓરડામાં સ્વામીશ્રી નિરાંતે પોઢ્યા. ગણેશે એટલી વાત નોંધી કે પોતાના આ ગામમાં અગવડોની ભરમાર વચ્ચે પણ સ્વામીશ્રીના મુખ પર એ જ આનંદ છવાયો હતો ! આજે વર્ષો પછી ગણેશ સવાલ કરે છે : ‘એ સ્વતઃ સ્ફૂરતો આનંદ જ બ્રહ્મનો આનંદ નહિ હોય ?’

પ્ર.૧૨ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ : અડધા સાચા જવાબના ગુણ આપવા નહિ.

૧. કુળશકુંવરબાનો સમય બહુધા શામાં વ્યતીત થતો ? (૫/૪૮)
૪. કુળશકુંવરબાનો સમય બહુધા ભગવદ્ભક્તિ અને કથાશ્રવણમાં વ્યતીત થતો હતો.
૨. સુરતમાં ગોપાળાનંદ સ્વામીએ કોને સમાધિ કરાવી ? (૪/૪૨)
૪. સુરતમાં ગોપાળાનંદ સ્વામીએ સાધુ કેશવજીવનદાસને સમાધિ કરાવી.
૩. શ્રીજીમહારાજ કઠણ વર્તમાન ફેરવવાના છે તે જાણીને મુક્તાનંદ સ્વામીએ શું કર્યું ? (૨/૨૪)
૪. શ્રીજીમહારાજ કઠણ વર્તમાન ફેરવવાના છે તે જાણીને મુક્તાનંદ સ્વામીએ લીમડો વાટીને પીવાનો શરૂ કર્યું.
૪. સ્વામીશ્રીનો ૫૧મો જન્મદિન ક્યાં અને કઈ સાલમાં ઉજવાયો ? (૩૫)
૪. સ્વામીશ્રીનો ૫૧મો જન્મદિન ધર્મજમાં સને ૧૯૭૧માં ઉજવાયો.
૫. સ્વામીશ્રીએ રતનસિંહને કેવા આશીર્વાદ આપ્યા ? (૪૮)
૪. સ્વામીએ રતનસિંહ ને કહ્યું : ‘જાવ, કશું નહીં થાય, બધું મટી જશે !’

પ્ર.૧૩ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓) નિશાની કરો. (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ ખરાની નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. ૨, ૩ (૪/૪૧)
૨. ૨ (૨/૧૮)
૩. ૩, ૪ (૧૮)
૪. ૧, ૩ (૧૭, ૨૧)

પ્ર.૧૪ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર આશરે ૬૦ લીટીમાં નિબંધ લખો. (કુલ ગુણ : ૧૫)

■ નોંધ : નિબંધ એ મૌલિક વિષય છે, તેમાં આપેલ મુદ્દા ઉપરાંત બીજા ઘણા પાસા આવરી શકાય છે. જેવાં કે મૌલિકતા, સંપ્રદાય તથા અન્ય સંપ્રદાય વિષયક જ્ઞાન, કથાવાર્તાને આધારે વિષય વસ્તુની વિશેષ છણાવટ, અન્ય આધારભૂત સાહિત્યનો સહારો વગેરે મુદ્દાઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે. પરીક્ષાર્થીએ વિષયને અનુરૂપ આ ઉપરાંત પણ બીજા પ્રસંગો લખ્યા હોય તો તે પણ માન્ય રાખી ગુણ આપવાં.

૧. છાત્રાલયની પવિત્ર ભૂમિમાંથી પરિવર્તનનો વાયરો :-

(૧) એક કિસાન એક એક અંકુરને વાત્સલ્યથી મહોરાવે છે, તે જ રીતે સ્વામીશ્રીની નિશ્રામાં બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ સંસ્થાનાં છાત્રાલયો વિદ્યાર્થીઓના જીવનને સુવાસિત કરે છે અને તેને કારણે સમાજને મળે છે અનોખો પરિપાક. (૨) છાત્રાલયની ભૂમિમાંથી આમુલ પરિવર્તન - એક આદિવાસી અને પછાત વિસ્તારનો સાવ અબુધ કિશોર - પગે અપંગ - ગામના કોઈ ભાવિક ભાઈ તેને સુરતમાં નોકરી અર્થે લાવ્યા - આટલું વિશાળ શહેર, મોટાં મોટાં મકાનો, વાહનો જોઈને મૂંઝવણ - સુરતના છાત્રાલયમાં નિઃશુલ્ક રહેવાની તથા ભણવાની સગવડ મળી અભ્યાસ દરમ્યાન વેકેશનમાં ગામમાં આવીને છાત્રાલયમાં શીખેલ પાઠો બાળકોને શીખવે - બાળમંડળની તેના દ્વારા સ્થાપના - ધીમે ધીમે સંયુક્ત મંડળની સ્થાપના - ગામના બીજા યુવકો અભ્યાસ માટે છાત્રાલયમાં - ગામમાં ધીરે ધીરે સત્સંગનો વ્યાપ. શિક્ષણનું પ્રમાણ વધ્યું - વ્યસનો દૂષણોનું પ્રમાણ ઘટ્યું. ૭૦% લોકો સત્સંગી - ગામમાં જાગૃતિ પાકા મકાનો - મંદિર, સંત આશ્રમ, ઘરે ઘરે ટુ વ્હીલર - આ યુવક સંસ્થાની હોસ્પિટલમાં આસિસ્ટન્ટ મેનેજર - આમ છાત્રાલયની ભૂમિમાંથી પરિવર્તનનો પવન. (૩) બીજાને સુગંધિત કરવાની પ્રેરણા - અમદાવાદના એક અધિકારીને વિદેશ જવાની ઈચ્છા - સ્વામીશ્રીને ક્યાં જવું ! તેમ પૂછ્યું. જવાબ મળ્યો : આયરલેન્ડ આદેશ પ્રમાણે આયરલેન્ડના ડબલિન શહેરમાં કન્સલ્ટન્ટના વ્યવસાય સાથે શરૂ થયું આધ્યાત્મિક આરોહણ - વિદ્યાનગર છાત્રાલયના આ યુવકની રગોમાં અક્ષરપુરુષોત્તમનું જ્ઞાન લોહીની જેમ વહે - તેથી સત્સંગ પ્રચાર માટે ખૂબ ભીડો વેઠે - સત્સંગ મંડળોનો આયરલેન્ડમાં પ્રારંભ - બીજા શહેરમાં જઈને પણ સત્સંગ મંડળની સ્થાપના - તેમના આગ્રહથી તે શહેરમાં વ્યસનો દૂર થયાં - યોગીજી મહારાજે કહ્યું હતું કે છાત્રાલય શરૂ થયું છે, તેમાં ચૈતન્ય મંદિરો તૈયાર થશે આ કળિયુગમાં સત્સંગનું પ્રવર્તન આવાં છાત્રાલયોને આભારી. (૪) જીવન કથીરમાંથી કંચન બન્યું - ડ્રગ્સ અને દારૂના નશામાં ચક્ર્યૂર રહેનાર વિદ્યાર્થી - માતા-પિતા કે પ્રિન્સીપાલની કોઈ વાત માને નહિ - ઠપકો આપે તો આપઘાતની ધમકી - હોસ્ટેલ છોડીને મિત્રો સાથે રૂમ રાખીને રહ્યો, અહીં તો વળી સાવ જ સ્વચ્છંદતા - દારૂ, માંસની મહેફિલ - તેનો સદાચારી મિત્ર આ બધું છોડી દેવા સમજાવે પરંતુ પથ્થર પર પાણી - અચાનક તેને ખરાબ ધંધા છોડી દેવાનાં વિચાર - સારા છાત્રાલયની શોધમાં - પહેલી પસંદગી મહેસાણાના બી.એ.પી.એસ. છાત્રાલયની વ્યસનથી દૂર રહે તો જ પ્રવેશ - કામ ચલાઉ બાંધધરી - છાત્રાલયના દિવ્ય વાતાવરણમાં અંતરમાં શાંતિ - સત્સંગ લાભ - સ્વામીશ્રીના દર્શનથી જીવનમાં અમૂલ પરિવર્તન - એકાગ્રતાથી અભ્યાસ - મીકેનીકલ એન્જીનીયર થયો. પરિવર્તન અને સિદ્ધિ પાછળનું રહસ્ય અશ્રુભીની આંખે જણાવે ‘થેંક્સ ટુ પ્રમુખસ્વામી મહારાજ’ અને ‘થેંક્સ ટુ બી.એ.પી.એસ. છાત્રાલય’. કથીરમાંથી જીવનને કંચન બનાવ્યું. (૫) દેશ માટે સમર્પિત થવાની પ્રેરણા - એક તરવરિયો યુવાન - વિદ્યાનગર છાત્રાલયમાં બી.એ.પી.એસ. એમ.એસ.સી. છાત્રાલયમાં નિવાસ દરમ્યાન એન.સી.સી.માં આગવું સ્થાન - તેના કારણે દેશ સેવાની લગની - ભારતીય સેનામાં જોડાવાની તક - ફરજ દરમ્યાન છાત્રાલયમાંથી પ્રાપ્ત થયેલ ગુણો - કર્મઠતા, વિવેક, સૌમ્ય સ્વભાવ, નેતૃત્વ વગેરે ને કારણે કેપ્ટન તરીકે બઢતી - સૈનિકોના અનેક પ્રશ્નોનું નિરાકરણ કરાવ્યું - કાર્ય કરવાની આગવી કળાથી સૌ પ્રભાવિત - પ્રસન્ન છતાં આ બધાનો યશ આ યુવક સ્વામીશ્રી અને છાત્રાલયને આપે છે. દેશ સેવા માટેની, દેશને માટે સમર્પિત થવાની ભાવના છાત્રાલયમાંથી જાગી. (૬) સ્વામીશ્રીનો દિવ્ય સ્નેહ મળ્યો - વિદ્યાનગર છાત્રાલયમાં સ્વામીશ્રીના સાન્નિધ્યમાં કાર્યક્રમ ‘સ્વામીશ્રી અમારા જ છે’ એવું બે ટીમ પાડી સામ સામે પૂરવાર કરવાનું - એક પંજાબી યુવકે આ કાર્યક્રમ માટે પ્રેક્ટીસ કરી ન હતી તેથી વ્યવસ્થાપક સંત દ્વારા ભાગ લેવાની ના પાડી. તેને રડવું આવી ગયું - છતાં સભામાં વ્યક્તિગત દર્શનમાં છેલ્લો નંબર - દર્શન કરીને આગળ ચાલ્યો ત્યાં સ્વામીશ્રીએ ટીશર્ટ ખેંચીને પાછો બોલાવ્યો ‘ધીર, આજ સબ બોલે સ્વામી હમારા હૈ’ તુમ ક્યું નહિ બોલે ! ‘સબ ભલે બોલે લેકિન મૈં તુમહારા હૂં’ ‘સ્વામી ! મૈંભી આપકા હૂં’ છેલ્લે સ્વામીશ્રી તેને કહે ‘મારે તને હૃદયમાં રાખવો છે’ આ નિઃસ્વાર્થ વાત્સલ્ય વર્ષા આ યુવક માટે અણમોલ સ્મૃતિ - તેને કારણે તેની કોઈ પણ સમસ્યાનું નિરાકરણ થઈ જાય છે. (૭) સ્વામીશ્રીના અમાપ સ્નેહને પામવાની તક છાત્રાલયની પવિત્ર ભૂમિમાંથી - સાવ અલ્પ વિકસિત ગણાતા ગામનો યુવક દસ ધોરણ બાદ શું કરવું તેની દ્વિધા - સ્વામીશ્રીએ વલ્લભ વિદ્યાનગર છાત્રાલયમાં ૪૯% થી એડમીશન અપાવ્યું. બી.ઈ. ઈલેક્ટ્રીકલ એન્જીનીયર - શારીરિક ઊંચાઈ સામાન્ય તેથી લઘુતાગ્રંથિ - ૮ હજારની મેદની વચ્ચે કાર્યક્રમમાં બોલ્યો. સ્વામીશ્રી કહે ‘તારી ઊંચાઈ વધી કે નહિં !’ આ યુવકને ભણ્યા પછી નોકરીની વ્યવસ્થા કરાવી. ત્યાં સુધી કે તેનાં લગ્ન થાય તે પછી પણ તેનાં બાળકોને ભણાવવાની જવાબદારી તે સંતને સોંપી, એટલે કે પોતાને શિરે લીધી. સ્વામીશ્રીના અમાપ સ્નેહને પામવાની તક મળી. (૮) બીજાની સેવા કરવાની પ્રેરણા - વ્યાવસાયિક કામકાજ માટે અમેરિકા ગયેલ યુવકને એકાદશીનો નિર્જળા ઉપવાસ - પારણાં કઈ રીતે કરવાં તેની મૂંઝવણ - રથિન રાવલ નામનો યુવક યાદ આવી ગયો - ફોન કર્યો પોતાને મધરાતે જ પારણાંની અનુકૂળતા - રથિને આ યુવક ક્યાં ઊતર્યો છે તેની તપાસ કરીને રાત્રે દોઢ વાગ્યે હાથમાં

કૂકર લઈને રૂમ પર આવ્યો. આ યુવકને આશ્ચર્ય સ્વામીશ્રી દ્વારા કેવા સેવાભાવી યુવાનો તૈયાર થયા. અમેરિકામાં કોઈ નવો યુવક આવે અને તેને ન ફાવે તો બીજો યુવક તેના ઘેર રાખીને સાચવી લે. (૯) ઉપસંહાર - છાત્રાલયના સેંકડો યુવાનો દેશ-વિદેશમાં વસવાટ કરે છે. છાત્રાલયની તાલીમને અને સ્વામીશ્રીના નામને દીપાવે છે. શારીરિક, આર્થિક રીતે એક બીજાને મદદરૂપ - આપણું મસ્તક સ્વામીશ્રી પ્રત્યે ભાવથી નમી જાય છે. આ યુવાનો સ્વામીશ્રીની અને બી.એ.પી.એસ. છાત્રાલયની અદ્ભુત ભેટ છે.

૨. હમ તો એક સહજાનંદ ચરણ કે ઉપાસી - શાસ્ત્રીજી મહારાજની એક જ રટણ :-

(૧) ઉત્કૃષ્ટ પ્રતિભા ધરાવતી કોઈ વ્યક્તિ જ્યારે કોઈ અંગત સ્વાર્થ કે મહત્વાકાંક્ષાને બાજુએ રાખીને પોતાના ધ્યેયને પાર પાડવા માટે કટિબદ્ધ થાય ત્યારે તેના શ્વાસોશ્વાસમાં એ જ રટણ હોય. (૨) બ્રહ્મસ્વરૂપ શાસ્ત્રીજી મહારાજના શ્વાસોશ્વાસમાં જીવનભર એક જ રટણ ‘હમ તો એક સહજાનંદ ચરણ કે ઉપાસી’ શાસ્ત્રીજી મહારાજ એટલે ભગવાન સ્વામિનારાયણના તૃતીય આધ્યાત્મિક અનુગામી ચરોતર પ્રદેશના મહેળાવ ગામે જન્મ ધારણ કરનાર આ યુગ પુરુષનું ૧૯ વર્ષની વયે દીક્ષા લઈને સદ્ વિજ્ઞાનાનંદ સ્વામીના મંડળમાં જોડાણ - વિજ્ઞાનાનંદ સ્વામી ૧૨ વર્ષ ભગવાન સ્વામિનારાયણની સેવામાં રહેલા - સુરતમાં યજ્ઞપુરુષદાસજી એ બ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રાગજી ભક્તના મુખેથી ‘અક્ષરપુરુષોત્તમ સિદ્ધાંત’ શબ્દ સાંભળ્યો. (૩) અક્ષરપુરુષોત્તમ સિદ્ધાંત એટલે ભગવાન સ્વામિનારાયણના અનન્ય સેવક અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીનો યથાર્થ મહિમા જાણીને તેમના રૂપ થઈને પરબ્રહ્મ ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણની ઉપાસના કરવાનો સિદ્ધાંત - તેઓના દ્વારા પ્રબોધેલ વૈદિક સિદ્ધાંત - યજ્ઞપુરુષદાસજી સ્વયં એક સિદ્ધાંતપુરુષ પરમ સત્યમાં રસ, સિદ્ધાંતમાં રસ અને એ સિદ્ધાંત પણ પોતાના મનનો માનેલો નહિ પરંતુ ભગવાન સ્વામિનારાયણના સિદ્ધાંતમાં જ રસ. એ સિદ્ધાંત કયો તેની તેઓને ખોજ. પ્રાગજી ભક્તના પ્રથમ દર્શને જ આ ખોજ પૂરી થયા તેવી ક્ષમતા તેમનામાં નિહાળી - વિચક્ષણ યજ્ઞપુરુષદાસજીને પ્રાગજી ભક્તની વાણીમાં ઊંડાણ અને સત્યની પ્રતીતિ. ભગવાન સ્વામિનારાયણના વચનામૃતોનું નિર્ભેવ, પ્રામાણિક સમર્થન - ગુરુએ જણાવ્યું કે આ પ્રાગજી ભક્ત ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પાસેથી બસો બાસઠ વચનામૃત રહસ્ય તથા મુદ્દા જાણે છે. મહારાજનો સિદ્ધાંત યથાર્થ - તેમાં શંકા ન રાખતાં હેત કરવાની શીખ. ગુરુના વચને પ્રાગજી ભક્તનો સમાગમ મંથનમાંથી નવનીતની તારવણી - ખોજ પૂરી - સનાતન જ્ઞાનનો સાક્ષાત્કાર - હવે કર્તવ્ય નક્કી થયું તેમ જણાવતાં શાસ્ત્રીજી મહારાજ લખે છે ‘હવે શ્રીજી મહારાજ અને સ્વામીના સિદ્ધાંત પ્રમાણે સમજણથી બીજાને સમજાવવા તે મારું કર્તવ્ય છે.’ (૪) ભગવાન સ્વામિનારાયણની શુદ્ધ ઉપાસનાના પ્રવર્તન માટે બી.એ.પી.એસ. સંસ્થાનો જન્મ - તેને મૂર્તિમંત કરવા માટે ભવ્ય મંદિરોની રચના - મધ્ય મંદિરમાં ભગવાન સ્વામિનારાયણ અને સાથે અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીને ચિરંતન યુગો સુધી સ્થાપિત - પ્રથમ ઉપાસના મંદિર તીર્થધામ બોયાસણ કાશીદાસ મોટાને શ્રીજીમહારાજે આપેલ કોલ પ્રમાણે - ઉપાસનાનું દ્વિતીય મંદિર તીર્થધામ સારંગપુરમાં - અનંત કષ્ટો વેઠીને ભિક્ષા - ઝોળી માંગી માંગીને આ મંદિરો રચવા માટેનો માત્ર અને માત્ર એક જ હેતુ - ભગવાન સ્વામિનારાયણનો આદેશ જીવનભર એક જ રટણ - ‘હમ તો એક સહજાનંદ ચરણ કે ઉપાસી’ નિર્ગુણ સ્વામી દ્વારા પણ શાસ્ત્રીજી મહારાજની આ મહત્વાકાંક્ષાને પત્ર દ્વારા સમર્થન - ભગવદ્ગોમંડલ કોશના સંપાદક શ્રી ચંદુલાલ વિદ્યાધિકારી દ્વારા શાસ્ત્રીજી મહારાજના આ યુગ કાર્યને અંજલિ. ભગવાન સ્વામિનારાયણ દ્વારા વેદ-ઉપનિષદ પ્રણીત બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ, અક્ષર અને પુરુષોત્તમની શુદ્ધ સાકાર સ્વરૂપની ઉપાસનાનું પ્રવર્તન - તેને મૂર્તિમાન બનાવીને, બંડિયાનું બિરુદ મેળવીને, લોહીનાં પાણી કરીને શિર સાટે એનો અમલ કરનાર ધાર્મિક વિપ્લવકાર યજ્ઞપુરુષદાસજી જાગ્યા ન હોત તો પ્રગટ બ્રહ્મની વાતો પોથીમાં જ રહેત. (૫) શાસ્ત્રીજી મહારાજે રચેલ આ મંદિરોને આજે સો-સો વર્ષો વીતી ગયાં છે. આ સંસ્થાનો જગતભરમાં વ્યાપ - તેમાં પણ સારંગપુરનું મંદિર એટલે જેનો જોટો જડે નહિ. આ ગામનું તોરણ બાંધનાર ધનાબાપુ ખાયરને કલ્પના પણ નહિ હોય કે તેમનું ગામ ભગવાન સ્વામિનારાયણની ચરણરજથી પાવન થશે અને વિશ્વવિખ્યાત થશે. જગતના નકશામાં તેનું નામ ફેલાશે. શ્રીજીમહારાજે આ ગામમાં પધારીને સ્વયં આ મંદિરના સ્થાનમાં રોઝો ઘોડો ફેરવીને મંદિરનું ખાત કર્યું. ધામ અને મુક્તે સહિત અહીં મંદિરમાં બિરાજવાનું વરદાન - જગ પ્રસિદ્ધ ગામ, મોટા સંઘો અહીં યાત્રાએ આવશે તેવો કોલ. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીના આશીર્વાદ ‘તમને અને તમારા ગામના સત્સંગીઓને ભગવાન સ્વામિનારાયણ પોતાની સેવામાં અખંડ રાખશે.’ યોગીજી મહારાજ સારંગપુર મંદિરના શિખરને અને દરવાજાને દંડવત્ કરીને મહિમા કહેતા. (૬) ત્રિવેણી સંગમ રૂપ ત્રણ સત્પુરુષના આશીર્વાદ અને પ્રયંડ પુરુષાર્થથી નાના એવાં સારંગપુર તીર્થધામનું કરોડો ભક્તોના હૃદયમાં સ્થાન - શાસ્ત્રીજી મહારાજ કહેતા ‘આ તો મારું પ્રિય સ્થાન છે.’ સદા પરિવ્રાજક તરીકે વિચરણ કરતા પ્રમુખસ્વામી મહારાજ પણ છેલ્લા ત્રણ વર્ષથી સારંગપુરમાં સ્થાયી. તેઓના સાનિધ્યથી આ તીર્થધામ ઉત્સવમય. મંદિરના નિર્માણ પાછળ અજોડ તપશ્ચર્યા કેટલું બલિદાન, કેટલાં સમર્પણ - તેથી જ સારંગપુરને અક્ષરધામ તુલ્ય નું બિરુદ. (૭) ઉપસંહાર - શાસ્ત્રીજી મહારાજની ‘હમ તો એક સહજાનંદ ચરણ કે ઉપાસી’ એ રટણ ન હોત તો સંપ્રદાયને આ અક્ષરધામ તુલ્ય તીર્થ અને મંદિરની પ્રાપ્તિ કઈ રીતે થાત ? તેથી જ આપણે સૌ શાસ્ત્રીજી મહારાજના ઋણી છીએ.

૩. દિવ્ય, પારલૌકિક અને ઐતિહાસિક અંતિમ પળો... :-

(૧) તીર્થધામ સારંગપુર સ્વામિનારાયણ ભગવાનની પ્રાસાદિક ભૂમિ - વિશ્વવંદનીય સંત વિભૂતિ પ્રમુખસ્વામી મહારાજની છેલ્લા ૧૨૦૦ દિવસથી આ સ્થાનમાં વિશ્રામલીલા. (૨) તા. ૧૩ ઓગષ્ટ ૨૦૧૬, શ્રાવણ સુદ ૧૦, વિક્રમ સંવત ૨૦૭૨નું પ્રભાત જાણે કે એક અનોખું કહેતા વિશિષ્ટ પૃષ્ઠ લખવા સર્જાયું છે, એ વાતની કોને કલ્પના હશે ! સાંજના બરાબર ૪:૦૦ વાગ્યે સ્વામીશ્રી નિજ નિવાસ એટલે કે સર્વસ્વમાં પોઢી રહ્યા હતા. સેવક સંતો દ્વારા સ્વામીશ્રીને જમણી તરફ પડખું ફેરવવા

માટેની ચર્ચા - સતત ચાલી રહેતા મોનીટરીંગમાં સેવારત ડોક્ટરોએ સ્વામીશ્રીના બ્લડપ્રેશરમાં અચાનક ઘટાડો અનુભવ્યો. તાત્કાલિક આધુનિકતમ સારવાર છતાં નાડીના ધબકાર અનિયંત્રિત - સ્વામીશ્રી ખુલ્લી આંખે શાંત અને સ્વસ્થ ચિત્તે નિરીક્ષણ - તેઓ તરફથી ન કોઈ ફરિયાદ ન ઉઠકારો - એક તબક્કે મુખમાંથી એક જ શબ્દ સંભળાયો : ‘જય સ્વામિનારાયણ’ તેઓના પ્રાણપ્યારા હરિકૃષ્ણ મહારાજને તેઓની નજર સમક્ષ હૃદય પર પધરાવ્યા. હરિકૃષ્ણ મહારાજનાં દર્શન કરતાં કરતાં બરાબર ૬:૦૦ વાગ્યે અંતિમ શ્વાસ. ડોક્ટરો અને સેવક સંતો અશ્રુભીની આંખે આ અંતિમ મહાપ્રયાણને નિહાળી રહ્યા. આશ્ચર્યની વાત એ કે અંતિમ શ્વાસ લીધા પછી પણ સ્વામીશ્રી સ્વસ્થ અને ચેતનવંતા - શરીરમાંથી નીકળતી દિવ્ય સુગંધનો સૌને અનુભવ - દિવ્ય શરીર પર મૃત્યુને બદલે પારલૌકિક ચેતનાનો પ્રભાવ - સ્વામીશ્રીને સ્પર્શતાં કે નીરખતા સ્વામીશ્રીએ દેહ ત્યાગ કર્યો છે તે બાબત કલ્પનાતિત. (૩) વાસ્તવિક સ્વીકાર પણ આવશ્યક - સતત નવ-નવદાયકા સુધી ગામડે-ગામડે, શહેરે-શહેરે અવિરત વિચરણ દ્વારા અસંખ્ય લોકોને આધ્યાત્મિક માર્ગે ઉન્નતિ કરાવનાર આ અલૌકિક વિભૂતિનું આ અંતિમ વિચરણ - સતત ગામડે-ગામડે ધૂમતા સ્વામીશ્રી સન ૨૦૧૧ના જુલાઈથી મુંબઈ ૨૦૧૨ પુષ્પદોલોત્સવ સારંગપુર - ત્યારબાદ ૧૮ જુનથી ૨૦૧૩ મે સુધી અમદાવાદ - ૨૦૧૩ મે થી પ્રિય સ્થાન સારંગપુરમાં ૨૦૧૬ સુધી સતત ૧૨૦૦ દિવસ સુધી સારંગપુરમાં બિરાજીને સંસ્થાનાં અનેક કાર્યો કર્યા. (આ સમયની વચ્ચે જોકે આશરે ૨૫ દિવસ અમદાવાદ, ગાંધીનગર, ન્યુ જર્સી અને અમેરિકાના અક્ષરધામના કાર્ય અંગે પધારેલ) અંતે ૧૩ ઓગષ્ટ ૨૦૧૬ના રોજ અક્ષરધામ પ્રતિ પ્રયાણ - પ્રાણપ્યારા ગુરુહરિની ધામગમનની આ વસમી પળ અસહ્ય અને અકલ્પ્ય. સૌ કોઈના માથે જાણે વીજળી તૂટી પડી હોય તેવો અનુભવ. સંતો-હરિભક્તોનું વેગપૂર્વક સારંગપુર તરફ દોડી આવવું - અંતેવાસી સેવકો દ્વારા સ્નાન-વિધિ. પૂર્વ સ્વામીશ્રીની ઈચ્છા અનુસાર ચારેય વેદોમાં આવતા અક્ષરપુરુષોત્તમના સિદ્ધાંત મંત્રોનું પૂ. ભદ્રેશદાસ સ્વામી દ્વારા સ્વલિખિત સ્વામીશ્રીના કરકમળોમાં અર્પણ - ત્યારબાદ સ્નાન-વિધિ મૃત શરીરની અકડાઈ કે જડતાને બદલે બિલકુલ ચેતનવંતા શરીરનો અનુભવ - પૂ. ભદ્રેશદાસ સ્વામી દ્વારા ઉપનિષદ મંત્રોનું ગાન - અનેક પ્રાર્થનાઓ. (૪) થોડા સમયમાં વરિષ્ઠ સદ્ સંતોનું આગમન - સ્વામીશ્રીનું કેસર-ચંદનથી અર્ચા-પૂજન શોભો સાધુગુણે શ્લોકનું ગાન - સર્વસ્વના પાછળના ભાગમાં આવેલ કાચની કુટિરમાં પધરાવ્યા. ત્યાંથી કાઠની કલાત્મક પાલખીમાં સંતો દ્વારા કલાત્મક પુષ્પહાર સંતો દ્વારા અર્પણ - ગુરુહરિનો ચરણ સ્પર્શ - હજારો હરિભક્તોના આગમનથી મંદિર તેમજ સ્મૃતિ-મંદિરનું પ્રાંગણ ઊભરાઈ ગયું. (૫) ૧૦:૪૫ વાગ્યે સર્વસ્વમાંથી પાલખીમાં પધરાવીને બહાર લાવવામાં આવ્યા. સેકડો સંતો દ્વારા પાલખી ઊંચકીને સ્મૃતિ મંદિરમાં શાસ્ત્રીજી મહારાજની મૂર્તિ સમક્ષ પધરાવવામાં આવી. જાણે કે ગુરુહરિનાં અંતિમ દર્શને ચરણે શીશ ઝૂકાવવા આવી ગયા. ગુરુશિખરોમાં દર્શન કરાવીને પાલખી સહિત કલામંડિત રથમાં વિરાજીત - સંતો દ્વારા રથનું વહન - વાતાનુકુલિત વિશાળ મંડપ - સતત ચાર દિવસ લાખો ભક્તોને દર્શન - વિશાળ એલ.ઈ.ડી. પર પ્રતીક્ષા સમયે હજારો દર્શનાર્થીઓને સ્વામીશ્રીનાં સંસ્મરણોનાં દર્શન. (૬) બરાબર સાંજે ૬:૦૦ વાગ્યે સ્વામીશ્રીના ધામગમનના સમાચાર મધ્યસ્થ કાર્યાલય દ્વારા હજારો કાર્યકરો તથા દેશ-વિદેશમાં વિચરણ કરતા સંતોને ટેકસ્ટ મેસેજ દ્વારા - સંસ્થાના પ્રચાર પ્રસાર વિભાગ દ્વારા તાત્કાલિક ધોરણે વર્તમાન પત્રોમાં તથા દેશ અને રાજ્યની તમામ ટેલિવિઝન ચેનલો દ્વારા સતત સ્વામીશ્રીના સમાચાર - સ્વામીશ્રીનાં દિવ્ય-જીવન, કાર્ય અને સંદેશની વિસ્તૃત માહિતી માટે ખાસ નવી વેબસાઈટ - દુનિયાભરના લોકો આ વેબસાઈટ નિહાળતા હતા - સોનાં હૈયાં સ્વામીશ્રીના સમાચારથી ધબકાર ચૂકી ગયા. નોકરી ધંધા, પ્રવાસ, પોતામાં અંગત તેમજ અગત્યનાં કાર્યોને ગોણ કરીને અંતિમ સેવા તેમજ દર્શન માટે સારંગપુર તરફ - સૌને અંતિમ દર્શનનો લાભ મળે તે માટે અંત્યેષ્ટિ વિધિનો સમય ચાર દિવસ બાદ નિર્ધારિત. (૭) ચાર દિવસ એટલે કે તા.૧૩ થી ૧૭ સુધી સ્વામીશ્રીના શ્રી વિગ્રહને દર્શન મંડપમાં પાંચ ફૂટ ઊંચા મંચ પર પધરાવવામાં આવ્યા. માઈનસ ૧૦ ડિગ્રી તાપમાન યુક્ત ૮ ફૂટ ઊંચા કાચ-કક્ષની વ્યવસ્થા - ત્રણ બાજુએથી દર્શનાર્થીઓ દર્શન કરી શકે તેવું સુંદર આયોજન - ક્ષૌરકર્મ કરાવેલા સ્વામીશ્રીના સૌમ્ય મુખારવિંદ પર પરબ્રહ્મના સુખની પરમ શાંતિનાં દર્શન - ભાલમાં કેસર-ચંદનની અર્ચા, કંઠમાં પુષ્પોના હાર, મસ્તક પર પાઘ, ઢળેલાં પોપચાંવાળી સ્વામીશ્રીની મૂર્તિ જાણે હમણાં જાગ્રત થઈને ‘જય સ્વામિનારાયણ’ એમ કહ્યે એવી જીવંતતા અને દિવ્યતાનો અનુભવ. તમામ હરિભક્તોને સારી રીતે વ્યવસ્થિત દર્શન થઈ શકે તે માટે સુંદર આયોજન - જુદી જુદી તારીખે જુદાં જુદાં કેન્દ્રોના હરિભક્તો દર્શન માટે પધારે તેવી વિગતો પણ ઠેર ઠેર પહોંચાડવામાં આવી. હરિભક્તોનો ધસારો જોતાં ૨૪ કલાક દર્શન ચાલુ - પાર્કિંગથી માંડીને ગુરુમંડપ સુધી પધારે ત્યાં સુધીની સુંદર વ્યવસ્થા - મહિલા તેમજ પુરુષોના જુદા જુદા મંડપો - શિસ્તપૂર્વક, ધાંધલ વગર સહુ આવતા હતા - ગંગાના પ્રવાહની જેમ દર્શનાર્થીઓ આવ્યે જ જતા હતા - સૌને મંડપમાં પ્રવેશતાં જ દિવ્યતાનો અનુભવ - મૃત્યુનો અંધકાર નહિ પણ અમરત્વનો દિવ્ય ઉજાસ પથરાયો હોય તેવી પ્રતીતિ - ભલભલાની આંખોના બંધ ખૂલી જતા હતા (૮) ઉપસંહાર - ગુરુદર્શન મંડપમાં સ્વામીશ્રીની સન્મુખ ઊંચી વેદિકા પર શ્રીજીમહારાજનાં ચરણારવિંદ પધરાવ્યાં હતાં. ભાવિકો ભાવથી પુષ્પહાર, પુષ્પ, છડી જે લાવે તે અહીં ચરણારવિંદ પર અર્પણ - સ્વામીશ્રીના પ્રાસાદિક કંઠે ઓમ સ્વામિનારાયણ નમઃનો જાપ રેલાઈ રહ્યો હતો. સ્વામીશ્રી જ જાણે કે સ્વયં જાપ કરે છે તેવી દિવ્ય અનુભૂતિ એ દર્શનની હતી.

❧ સમાપ્ત ❧